

MEDDELANDEN FRÅN SVENSKT VISARKIV . 40

MELODISTOF TIL DANSKE VISER

1530-1630

AV

NILS SCHIØRRING

(Först tryckt i Musikhistorisk Arkiv, Köbenhavn 1939)

Särtryck ur
Danske Viser 1530-1630, VII 1979

SVENSKT VISARKIV · STOCKHOLM

Melodistof til *Danske Viser 1530-1630*

Af NILS SCHIØRRING

M E L O D I S T O F T I L D A N S K E V I S E R

1 5 3 0—1 6 3 0

A F

N I L S S C H I Ø R R I N G

Udgaven af *Danmarks gamle Folkeviser* har med sit 11. Bind paabegyndt Offentliggørelsen af Melodistoffet. En lignende ganske naturlig Afrunding af H. Grüner-Nielsens *Danske Viser fra Adels-visebøger og Flyveblade 1550—1630* har ikke været paatænkt. Det er denne Mangel, der her, om end i stærkt sammentrængt Form, søger afhjulpet.

Medens Melodistoffet til Folkeviserne for den altoverejende Del kun eksisterer i den Form, det har faaet ved at gaa fra Mund til Mund, indtil en Nedskrivning af Melodierne blev begyndt omkring 1800 og med lange Afbrydelser har varet ved til vore Dage, saa interesserer Melodistoffet for det yngre Lag af Viser, som indeholder i Grüner-Nielsens *Danske Viser*, ikke mindst derved, at det for en meget stor Del er overleveret samtidigt eller omtrent samtidigt med Viseteksterne.

Som Folkeviseteksterne har vakt mere Opmærksomhed end det 16.—17. Aarhundredes Viser, har ogsaa Folkevisemelodierne interesseret mere end de senere Visers Melodier. Dette sidste Forhold noget med Urette, hvilket de i det følgende meddelte Melodier umiddelbart vil vise.

Det vil være en senere Fremstilling af det 16.—18. Aarhundredes Viser forbeholdt at placere Reformationsaarhundredets verdslige Visers Melodier i Forhold til de omgivende Tiders. Formaalet har her været et rent praktisk, i overskuelig Form at samle, hvad der direkte gennem de bevarede Melodier eller indirekte gennem Melodiangivelser kan oplyses os om, hvordan man har sunget de Viser, der, ikke helt træffende, er blevet kaldt „Folkevisens Afløsere“.

Melodistoffet kunde i denne Registrant have været rigere. Men der har af Hensyn til Koncentrationen overalt maattet følges det

Princip kun at meddele det Stof, der enten ikke før er reproduceret eller som kun er vanskeligt tilgængeligt. Ligeledes er Dobbethenvisninger (f. Ex. til Böhme og Erk-Böhme) undgaaet, hvor de paa-gældende Kilder meddeler væsentlig det samme. For Viseteksternes Kildeforhold m. m. henvises til Kommentaren til *Danske Viser*.

En uvurderlig Hjælp, for hvilken jeg bringer min varme Tak, har Arkivar ved Dansk Folkemindesamling, cand. mag. Hakon Grüner-Nielsen ydet mig ved denne Fortegnelses Udarbejdelse.

F O R K O R T E L S E R

- Arreboe: Anders Christensen Arreboe: En liden Haandbog (Davids Psalter) 2. Udg. 1627.
- Bäumker: Wilh. Bäumker: Das katolische deutsche Kirchenlied I—IV, 1883—1911.
- Böhme: Franz M. Böhme: Altdeutsches Liederbuch 1877.
- Da. Vi.: H. Grüner-Nielsen: Danske Viser fra Adelsvisebøger og Flyveblade 1530—1630 I—VII, 1912—31.
- Deutsche Volkslieder: John Meier: Deutsche Volkslieder mit ihren Melodien. Balladen Bd. I—III, 1937—39.
- Dg. F.: Danmarks gamle Folkeviser. Udgivne af Svend Grundtvig, Axel Olrik, H. Grüner-Nielsen, Erik Abrahamsen I—XI, 1853—1938 (fortsættes).
- Duyse: F. van Duyse: Het oude nederlandsche Lied I—III, 1903—07.
- Erk-Böhme: L. Erk & F. M. Böhme: Deutscher Liederhort I—III, 1893—94.
- Nyerup og Rasmussen: Udvælg af danske Viser fra Midten af det 16de Aarhundred til henimod Midten af det 18de, med Melodier. I Forening med Auditeur P. Rasmussen udgivet af R. Nyerup I—II, 1821.
- Tavsen: Salmebog [udg. af Hans Tavsen] 1553 og oftere.
- Thomissøn: Hans Thomissøn: Den danske Salmebog, 1569. Melodierne i mod. Notation i Fr. Nutzhorn: Den danske Menigheds Salmebog I—II, 1909—18. Facsimileudg. 1933.
- Porsteinsson: Bjarni Porsteinsson: íslensk Pjóðlög, 1906—09.
- Vedel: Anders Sørensen Vedel: Et hundrede udvalgte danske Viser, 1591.
- Wackernagel: Ph. Wackernagel: Das deutsche Kirchenlied I—V, 1864—77.
- Widding: S. Widding: Dansk Messe, Tide- og Psalmesang 1528—1573, I—II, 1933.
- Widding Papirer: Samlinger til dansk Salmesangs Historie i kgl. Bibliotek (Ny kgl. Samling, Fol., 2041).
- Zahn: Johs. Zahn: Die Melodien der deutschen evangelischen Kirchenlieder I—VI, 1889—93.

Tallene i Parantes umiddelbart efter Visernes Begyndelseslinier angiver de enkelte Strofers Linieantal. De i Overskriften derefter følgende Aarstal Tidspunktet for Visernes tidligste Forekomst i Danmark.

Abendgang, Der se Jeg ved saa rig en Ridder og Med Lyst saa ville vi kvæde.

A b s o l o n l a d e r s i n M u l e s p r i n g e (4 + Omkv.). 1618.
Da. Vi. Nr. 315.

Visen findes indlagt i den norske Præst Anders Kjeldsen Tybo's Komedie „Absolon“. Omkvædet: Saa lystelig (sørgelig) render Mu-len under (fra) Absolon er kalkeret over Omkvædet til Folkevisen om Sivard Snarens vend *Sivard han slog sin Stiffader ihjel* (Dg. F. Nr. 2 C, Vedel I, 17), hvis Melodi højst sandsynligt er tænkt benyttet.

Ach Gott wem soll ichs klagen se O, Gud hvem skal jeg klage.

Ach Jupiter hetst dus gewalt se Og Jupiter har du i Vold.

Ach sollt ich nicht klagen über dich se Hører ny Tidend' baade store og smaa.

Ach Sorge du muss zurücke stan se Sorrig du maatt' til Side staa.

Adam var sig saa riger en Mand se O Herre Gud Fader udi Himmerig.

A f H j e r t e n s G r u n d j e g t a k k e r d i g (4). 1562—71. Da.
Vi. Nr. 300.

Visen om Satans Grumhed i Anne Grubbes Hus findes paa Folio-ark skrevet til Birgitte Gjøe af Præsten ved Herlufsholm Rasmus Augustinus, der af Lyskander berømmes som „poeseos et musices studiosissimus“. Arket (gengivet i G. L. Wad: Breve til og fra Herluf Trolle og Birgitte Gjøe II, 1893, p. 33) meddeler ogsaa Melodien, der slutter sig naturligt til Visens Tekst. I moderne Notation føjer den sig ind i regelmæssig tredelt Takt.

8 Af Hjer - tens Grund jeg tak - ker dig. min
him mel-ske Fa - der al - e - - ne, for Hjælp og Trøst, du
send - te mig, ved Or - det det san - de og re - ne.

Visen, der bærer Anna Grubbes Navn som Akrostikon, er maaske digtet af Augustinus, da hans Signatur R. A. staar under sidste Vers. Det er vel i hvert Fald ham, der har sørget for Melodiens Komposition eller Tilføjelse, saaledes som han ved flere egne og andres Viser omhyggeligt har taget sig af denne ellers som Regel negligerede Side.

(Se Beredt er jeg at love, Du stærkeste Konge, o almægtigste Gud,
Kom stedse i Hu at takke Gud, Min Herre og Gud, som i Himmel-
len bor).

Melodien til *Af Hjertens Grund* tilhører Aslag Tordsøn-Typen i Dg. F. (Nr. 475), se Melodisammenstilling i Færøske Melodier til danske Kæmpeviser ved Hj. Thuren og H. Grüner Nielsen, 1923, p. 58 og 83, jfr. Dg. F. Nr. 1, Mel. Nr. 2, Dg. F. Nr. 57, Mel. Nr. 8, Dg. F. Nr. 70, Mel. Nr. 6, Tob. Norlind i Nordisk Kultur, Bd. XXV, 1934, Mel. p. 99.

Det fortjener at bemærkes, at skønt Teksten til *Af Hjertens Grund* i Linje 1 og 3 har fire Trykstavelser og i Linje 2 og 4 tre Trykstavelser i Overrensstemmelse med Folkevisens Sædvane, saa har Melodien 4×4 Takter, hvilket ikke er ufolkligt i dansk Melodi-overlevering; hyppigt (og altid i færøsk) træffes dog i Folketraditionen $4 + 3 + 4 + 3$ Takter.

Af *Hjertens Grund* har intet Omkvæd. Melodien er derved kortere end de øvrige Melodier, hvortil der ovenfor er henvist. En Melodi af Aslag Tordsøn-Typen uden Omkvæd findes dog ogsaa i en Overlevering af Skøn Anna Visen Dg. F. Nr. 258.

Endelig kan det nævnes, at Melodien til Morten Børups Majvise i Piæ cantiones, Greifswald 1582, *In vernalis temporis* (10) benytter lignende Melodiformler.

Af Højheden oprunden er se Her frem min Bog her frem min Pen.

A f s t ø r s t e F l i d a g t v e l a l t i d (4). 1610. Da. Vi. Nr. 100.

Angives at synges „under den sædvanlig Tone“ — en saadan lader sig ikke nu efterspore —, eller som *Naar vi i største Nøden*

staa (4), hvilken Salme med tilhørende Melodi findes i Thomissøns Salmebog. Den er kommet til Danmark med Tyskland som Mellem-led fra den franske Hugeunotsalme *Lève le coeur, ouvre l'oreille* (Widding II, p. 232).

Ak himmelske Gud og Herre, du Dommer se Ak himmelske Gud og Herre, vor eneste Haab.

A k h i m m e l s k e G u d o g H e r r e , v o r e n e s t e H a a b
(10). 1629. Da. Vi. Nr. 101.

Angives at synges som *Ak himmelske Gud og Herre, du Dommer*, der kendes fra 1635. Visen *Hør til du Jord og Stene* (10) s. d. kendt i Tryk fra o. 1630, der muligvis grunder sig paa ældre Tryk (o. 1610), se Da. Vi. V, p. 56 f., angiver *Ak himmelske Gud og Herre* som Melodi. I Arreboes Psalter 1627 findes den til Ps. 44 *Med vore Øren alle*.

A k k r i s t n e M e n n e s k e j e g k l a g e r (8). o. 1609. Da. Vi. V, p. 50.

En Jærtegnsvise, der meget vel kan tænkes at være sunget som Ps. 40 i Arreboes Psalter *Taalmodelig jeg tøved'*, der angives at synges som *Ak kristen Gud jeg klager* (8), en Oversættelse fra tysk *Ach Gott wem soll ichs klagen se O Gud hvem skal jeg klage*. Melodien er dog en anden end den i Tyskland anvendte.

orig. $\text{d} \quad \text{d} \text{ } \text{d}$

8 [Ak krist-ne Menneske jeg kla-ger et nyt for-skrække-ligt Spil,
som Gud saa ilde be - ha-ger, i Bremen saa gik det til,

orig. $\text{d} \quad \text{d} \text{ } \text{d}$

der man det Aar mon hol - de halv-fjerd-sinds-tyve og fem; sin frugt-

orig. $\text{d} \quad \text{d} \text{ } \text{d}$

somme - lig Hus - tru solg - te en Ty - ran led og slem.]

Ak skulde jeg ej klage over dig se Hører ny Tidend' baade store og smaa.

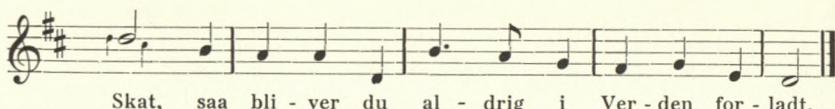
A l(t) Ø v r i g h e d s V o l d a t v æ r e (9). 16. Aarh. Da. Vi.
Nr. 10.

Flyvebladet (et Korrektureexpl.?), der overleverer denne Vise om Grevens Fejde, har som Trykkeaar 1533. Dette er under alle Omstændigheder forkert, muligvis er det en Trykfejl for 1538 eller ogsaa drejer det sig om et senere Tryk fra 16. Aarh. (Laur. Nielsen: Boghistoriske Studier 1923, p. 145). Som Melodi angives Sibret Vise, en Vise, der vel paa vor Vises Affattelsestid endnu har kunnet glæde sig ved en vis Popularitet, men som er gaaet i Glemme, inden den har sat sig Spor. Muligheden for at Melodien kan have levet længere under en anden Betegnelse kan naturligvis ikke afgives.

A l e n e p a a G u d s æ t H a a b o g L i d (4). Beg. af 17. Aarh.
Da. Vi. Nr. 98.

Dette „gyldne A.B.C.“ er en Oversættelse fra plattysk *Allein vp Godt sett dyn vertruwent*, der i de ældste tyske Tryk (1612 ff.) angives at synges som *Christe du bist de lichte Dach*. Paa dansk Grund træffes først en Melodiangivelse til Visen i et Fl.blad fra Beg. af 18. Aarh.: *Alt hvad du begynder min elskende Sjæl* (4), der selv angives at være en A.B.C. Vise (kendt trykt 1699 og oftere). Denne Tekst er med Melodiangivelse: Det gyldne A.B.C. gengivet hos Nyerup og Rasmussen I, 1821, Nr. 30, altsaa en Kredsføring; sst. Nr. 29 meddeles *Alene paa Gud* hvortil Melodi i Nodetillægget. En fra denne afvigende Melodi til *Alt hvad du begynder* optegnet af H. Grüner-Nielsen 1915 i Elsted Skole i Thy efter Dorothea Lyhne, der havde lært Visen af sin Fader Lærer Nørregaard i Snedsted er følgende:

To Ting ud - i Ver - den min el - ske - de
Ven, læg vel paa dit Hjer - te saa gaar det dig
vel, det frem - mer din Æ - re, din bed - - ste

Allerkæreste, hvor var din Skønhed (9). o. 1586.

Da. Vi. Nr. 286 B. se *Rosina hvor varst du saa bold* (9).

Allein vp Godt sett dyn vertruwent se Alene paa Gud sæt Haab og Lid.
Als man telt dusent viflhundert Jahr se Hvem sig paa Gud forlade kan.
Alt hvad du begynder min elskende Sjæl se Alene paa Gud sæt Haab og Lid.
Amor en Urt excellent se Jeg gik mig udi Rosenslund.
An dir kann ich nicht se Rosina hvor varst du saa bold.
Beklage af al min Sinde se Vaag op i disse Dage.
Benedid være Gud altid se O naadig Gud og Fader kær.
Benzenuervisen se Stor Sorrig og Hjertens Kvide.

Beredt er jeg at love (9). 1562—71. Da. Vi. Nr. 298.

Herluf Trolles Vise til Birgitte Gjøe er bevaret i en samtidig Nedskrift ved Rasmus Augustinus (se *Af Hjertens Grund*). Melodien findes vedføjet. Den er gengivet af H. Grüner Nielsen i Nordisk Kultur, Bd. XXV, 1934, p. 89. Fot. Repr. i Oluf Friis: Den danske Litteraturs Historie I, 1937 ff., Fig. 58. Teksten føjer sig periodevis kun daarrligt til den Melodi, som rimeligvis Nedskriveren har valgt eller selv komponeret. Det er næppe sandsynligt, at det drejer sig om en cantus firmus taget fra en flerstemmig Komposition, snarere har Melodien hørt til en længere Tekst. Melodien til de første fire og de to sidste Linier er samme Motiv, der her kommer igen i alt tre Gange ganske enslydende (bortset fra et overaltlig c sidste Gang). Muligvis er den melismerige midterste Del noget forvansket noteret.

8 Be - redt er jeg at lo - ve af Hjer - tet min Her - re
og Gud, alt for saa æ - del en Ga - ve
ret ef - ter hans hel - li - ge Bud, for en saa

Buxbaumvisen se Sandhed synes af Landet at drage.

Christe du bist de lichte dach se Alene paa Gud sæt Haab og Lid.

Christe qui lux se O Kappe du er Djævelen skabt.

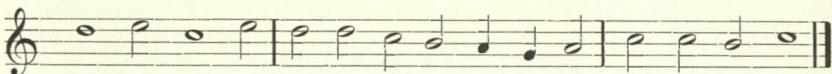
Christus ist erstanden se Hør til, o ganske Kristenhed.

C se iøvrigt K.

Da Jesus Christ am Kreuze stand se Hør til, o ganske Kristenhed.

D a n m a r k e s H o v e d o g H e r r e (8). 1611. Da. Vi. Nr. 31.

Flyvebladet med Hans Henriksen Bangs versificerede Forbøn for en lykkelig Udgang paa Kalmarkrigen meddeler ogsaa Melodien. Den passer taaleligt til Teksten; særlig karakteristisk er dens Skiften til tredelt Takt. I moderne Notation kan den maaske gengives saaledes:

vel Gud dig be - va - re vor Kon - ge baa - de til Liv og Sjæl.

Visen findes genoptaget i Moltkes Salmebog 1647, hvor den angives at synges „Med sin sædvanlig Melodi“.

D e n f j e r d e A p r i l i s u d i d e t A a r (6). 1611. Da. Vi. VI,
p. 132.

Visen om Claus de Vales Sendefærd under Kalmarkrigen angives at synges som *Velan, velan udi Guds Navn* (6) s. d.

D e n J o m f r u p a a d e T i n d e s t o d (6), før 1684. Da. Vi.
Nr. 74 se *Gud give hannem altid en god Nat* (6).

D e n l y s t i g S o m m e r s T i d (6). o. 1646. Da. Vi. VI, p. 179.

Afskrevet o. 1646 efter Flyveblad, muligvis lidt ældre. Som Melodi angives den meget udbredte tyske Vise *Venus du und dein Kind* (6), Erk-Böhme Nr. 1676 i nær Slægt med *Fryd dig du Kristi Brud* i Arreboes Psalter, 1627, hvor den meddeles som Melodi til Ps. 24 *Al Jorden Herrens er* (se *O Danmark hør og mærk*).

Den signede Dag er os beteed se Udi Slagels' var en Sognepræst.

Den største Glæde i al Verden er til se Vaag op af Søvne, o Kristendom.

D e n V i n t e r e r b o r t g a n g e n (4). 1553—55. Da. Vi. 180
ABC.

Til Visens første Vers findes tysk Sidestykke hos Erk-Böhme Nr. 380 *Der Winter fährt von hinnen* med Melodiangivelse *Der Sommer jetzt andringet*, men begge tyske Melodier er os ukendte.

Denmarckerton se Hør til, o ganske Kristenhed.

D e r D a n n e r k o n n i n g K r i s t i a n (4 + Omkv.). 1611—15.
Da. Vi. Nr. 32 B se *Som Danmark staar i høje Flor* (4 +
Omkv.).

Der er ej Naade, ej Salighed se Jeg stod mig op en Morgenstund.

Der gik en Bonde paa Marken ud se Der man skrev tusind femhundrede Aar.

D e r J e s u s h a v d e s i n P r æ d i k e n e n d t (7). 1582. Da.
Vi. Nr. 51.

En gudelig Vise af Rasmus Hansen Reravius om Jesu Helbredelse af to syge. Som Melodi angives *Et Bryllup er (blev) gjort udi den Tid* (7), der findes i Laur. Benedichts Tillæg til Thomissøns Salme-

bog 1586. En svensk Form *Ett bröllop uti Cana stod* (7) meddeles med Melodi i Nils Svanfeldt: Sång- och visbok 1936, p. 48.

Der liebe Gott der will mein schönes lieb se Jeg haver en Jomfru i mit Hjerte kær.

D e r m a n s k r e v t u s i n d f e m h u n d r e d e A a r (8(10)).
o. 1611. Da. Vi. Nr. 312.

Dorotheavisen er kendt fra talrige danske Flyvebladstryk i 17. og 18. Aarh. Ældste nu kendte Tryk er fra 1642, men Visen er citeret som Melodi til *Zaleucus var en Hedning from* 1617 s. d. I Haandskrift o. 1611. Ogsaa i Sverige var den meget udbredt, her med Melodiangivelse *Hvad min Gud vil det ske altid* (8), jnf. ogsaa Thomissøns Salmebog med Melodi muligvis fra Tyskland (Widding II, p. 246). En tysk Dorotheavise *Gleichwie ein fruchtbar' Regen* (8) i et lidt afvigende Versemaal (Erk-Böhme Nr. 2120).

I dansk Nutidstradition kendes to Melodiformer

Der man skrev tu - sind fem hundred Aar.

Denne Melodistrofe gentages i det uendelige.

Melodien optegnet 1915 af H. Grüner-Nielsen efter Marie Svenningsen i Sundby paa Mors; hun havde lært Visen af sin Moder fra Skallerup paa Mors.

Desuden kendes en Melodi fra Falster, sunget af Ane Hansen i Nørre Ørslev, der havde lært Visen af sin Moder fra Horreby. Melodien blev benyttet af Sangeren ogsaa til *En Jomfru ren oprunden er* (4) (Dg. F. Nr. 96) og *Der gik en Bonde paa Marken ud* (4) (Dg. F. Nr. 533). Trykt Dg. F. Bd. XI som Melodi til Nr. 96.

Der Schäfer von der neuen Stadt se Tidend' ny jeg forkynde vil.

Der Sommer jetzt andringet se Den Vinter er bortgangen.

Der var en Konge i Danmark se Gud naade dig Danmark, hvad du est blind.

D e r v a r e n g a n g e n r i g e r M a n d (4 + Omkv.), o. 1648.
Da. Vi. VI, p. 138.

En episk gudelig Vise sandsynligvis fra Tiden før 1630. Til Visen angives i Tryk 1674 som Melodi *Sanct Peder han sad over Borde* s. d. En 8liniet Lazarusvise u. Omkv. i den svenske Salmebog 1536 *Om en*

rik man här sjungom vi, med Melodi i Nils Svanfeldt: Sång- och visbok 1936, p. 48.

Der var udi Rom en Kejser engang (5). 1630. Da. Vi. Nr. 54.

Som Lucretiavisen forekommer paa dansk er den en Oversættelse af den tyske Mestersanger Ludvig Binders *Zu Rom einsmals ein Kaiser sass* (J. Bolte til Da. Vi. VI, p. 139), der ofte er trykt som Flyveblad. Den danske Form i Flyveblad fra 1630 angives at være et Optryk. Melodiangivelsen var i Tyskland „in des Spetenton“ en femtenliniet Mestersangervise, hvis Melodi ikke kan have passet den danske femliniede og en afvigende sekstliniet Form, heller ikke ved Sammenlægning af flere Vers. I Sverige kendes Lucretiavisen i Flbl. allerede 1583 (8lin.). Den meddeles i Nils Svanfeldts Sång- och Visbok 1936 p. 71 med Melodi taget fra Böhme Nr. 7 Graf von Rom, idet Udgiveren overser, at det er to forskellige Viser.

Der Winter fährt von hinnen se Den Vinter er bortgangen.

Det er forvist blandt alle Mænd (8). 1629. Da. Vi. V, p. 152.

Visen angives som Melodi for *Zaleucus var en Hedning from* (8) s. d.

Det er saa koldt om Vinters Tid se Hører til I Herrer store og smaa.

Det siges at være et gammelt Ord (7). o. 1630. Da. Vi. Nr. 47 B.

Denne Vise om Fadermord afviger noget fra *Vaager op kristen Menneske og hører til*. Det drejer sig rimeligvis om to uafhængige Oversættelser af en tysk Flyvebladsvise. Nærværende Form har som Melodiangivelse *Vel er det sande i Læsten staar* s. d. En Opskrift af denne Vise om Falkenbergslaget 1665, kendt i Flyveblad, har samme Begyndelseslinie (*Vel er det sande*), men er iøvrigt fireliniet.

Die Sonne scheint auf der kalten Frost se Solen skinner over Jorden fri.
Dies est laetitiae se Skønt at kvæde om Sancte Knud.

Du stærkeste Konge, o almægtigste Gud (7). 1582.
Da. Vi. VI, p. 136.

Rasmus Augustinus' gudelige Vise om David og Goliat angives at synges som den „gamle Vise om Sancte Christopher“. Denne Vise

kendes ikke andetsteds, ej heller dens Melodi. Det kan maaske tænkes, at den Melodi Flyvebladet gengiver, er den gamle Christopher-vises.

8 Du stær - ke - ste Kon - ge, o al-mæg - tig - ste Gud, til
 dig vi gi - ve os al - - - - - le, ind -
 til du os le - der fra Ver - den ud, din Mis - kund vi paa -
 kal - - - - de: Vel - sig - net er den til
 dig ha - ver vendt, dit Hjer - te med Tak og Æ - - re.

Efter grøn Farve mit Hjerte forlænges (9), før 1616. Da. Vi. Nr. 288.

Den danske Vise er nært beslægtet med den tyske *Nach grüner Farb' mein Herz verlangt* (9) i en fra Ambraser Liederbuch 1532 Nr. 37 kendt Form, med Melodi hos Erk-Böhme Nr. 502 bevaret i Mich. Praetorius Musae Sionae VIII, 1610, Nr. 230 til Kontrafakturen *Nach ew'ger Freud mein Herz verlangt*. I W. Bäumker Niederländische geistliche Lieder des 15. Jahrh., 1888, Nr. 73 en Mariavise med Melodiangivelse *Na groenre verwe mijn hart verlanct*. Den der meddelte Melodi afviger fra Praetorius'.

Ein treues Herz in Ehren se Udvalgt her jeg i Æren.

Eins mal da ich Lust bekam se I Verdens Børn jeg sjunge vil.

En Jomfru ren oprunden er se Der man skrev tusind femhundrede Aar.

E n Kvinde af Samaria Land (4). 16. Aarh.s Slutning.
Da. Vi. Nr. 50.

Visen kan tænkes skrevet for at fortrænge en katolsk Folkevise om Maria Magdalena (Dg. F. Nr. 98). Melodi angives først, da Visen

1647 optages i Moltkes Salmebog: *Jeg lægges i Jorden i en Ble* (4) (hos Thomissøn, se *Sandhed synes af Landet at drage* (4)). Et Flyveblad 1686 angiver som Melodi *Kom Gud, Skaber, o Helligaand* (4) (Melodi hos Tavsen 1568, Thomissøn og senere, fra Erfurter Enchiridion 1524, Widding II, p. 195), et Flyveblad fra 18. Aarh. angiver *Jeg staar nu op i Herrens Navn.* I P. O. Boisens Bibelske og kirkehistoriske Psalmer og Sange 1853 meddeles som Ex. Nr. 13 en folkelig Melodi.

En vis Tale er denne her se Rosina hvor varst du saa bold.
 En Urtegaard haver jeg plantet se Jeg haver med min ganske Magt.
 Es fuhr ein Herr war ehrentreich se O rige Gud i højeste Sal.
 Es geht ein frischer Sommer daher se Hører til I Herrer store og smaa.
 Es ist auf Erden kein schwerer Leiden se Ingen større Plage i al Verden monne være.
 Es ist das Heil uns kommen her se I ærlig Brudefolk giver paa Agt.
 Es sind doch selig alle die se O Menneske begræd din Synd saa stor.
 Et Bryllup blev gjort udi den Tid se Der Jesus havde sin Prædiken endt.

E t g a m m e l t S p r o g m æ r k e l i g n o k (8). 1625. Da. Vi. Nr. 318.

Anders Rasmussen Gryderup angiver at hans Vise kan synges som *Min Gud og Herre stat du mig bi at rejse med god Sinde*, der ikke kendes mere.

E t t r o f a s t H j e r t e a f a l m i n M a g t (8). 1553—55. Da. Vi. Nr. 250.

Den typiske danske Elskovvise er af Hans Christensen Sthen kristelig forvendt: *Et trofast Hjerte, o Herre min* i Vandrebogen 1600—1610. Den er holdt meget nær op ad den verdslige Vise, hvis Melodi utvivlsomt er benyttet. Hos Kingo (Gradual 1699) forekommer Sthens Salme med Mel.: *Es geht wie's wohl auf dieser Erd* (Mich. Praetorius, Musae Sionae VIII, 1610, 78, Widding Papirer). Denne Melodi har en Del Lighed med en af de paa Færøerne til *I ærlig Brudefolk giver paa Agt* s. d. benyttede Melodi.

Ett Bröllop uti Cana stod se Der Jesus havde sin Prædiken endt.
 Fader vor udi Himmerig se O naadig Gud og Fader kær.
 Falkvor han tjener i Kongens Gaard se Ihvem som Lykken vil stande bi og Jacob han tjener i Isaks Gaard.
 Fides, spes et charitas se Saa store hellige Gaver.
 For hvem da skal jeg klage min Vaande se O Gud hvem skal jeg klage.

F r e d u d i m a n g e A a r (8). 1589. Da. Vi. Nr. 29.

En Vise af Claus Berg over Karin Gyldenstjerne. Samme Melodi som hans samme Aar udkomne *Herodotus forkynder* s. d.

Freut euch alle Christenheit se I ærlig Brudefolk giver paa Agt.

Frölich so will ich singen se O Kriste kom gör Ende.

Fryd dig du Kristi Brud se O Danmark hør og mærk og Den lystig Sommers Tid.

Gleich wie ein fruchtbare Regen se Der man skrev tusind fem hundrede Aar.

Glückselig ist der Tag se Lyksalig er den Däg.

Graf von Rom se Jeg siger eder Venner kære.

G u d g i v e h a n n e m a l t i d e n g o d N a t (6), før 1622.

Da. Vi. Nr. 74 B.

Oversættelse af en tysk Vise *So wünsch ich ihr ein' gute Nacht* (6) (ogsaa i dansk Haandskrift: Anna Urops Nr. 129, J. Bolte: Deutsche Lieder in Dänemark i Sitzungsberichte der preuss. Akad. d. Wiss.sch. phil.-hist. Kl. 1927, p. 180, Böhme Nr. 435, Erk-Böhme Nr. 1300, med Melodi fra Newsiders Luthbog 1536). Det drejer sig rimeligtvis om en privat Oversættelse, der ingen Udbredelse har faaet. En anden, mere fra tysk afvigende Oversættelse er *Den Jomfru paa de Tinde stod* (6). Da. Vi. Nr. 74, før 1584, uden Melodiangivelse.

G u d n a a d e d i g D a n m a r k , h v a d d u e s t b l i n d (4 + Omkv.) før 1611. Da. Vi. Nr. 319 A.

Denne Vise, en Variant heraf *O, Menneske Gud naade dig, hvad du est blind* (4 + Omkv.) 1642 s. d. og en politisk præget Omdigtning af Malmøpræsten Jørgen Madsen Braad digtet „før Maj 1625“ kendt i Tryk 1627 *O, Danmark, hvad est du blind* s. d. angives alle at synges som *Himmerigs Rige lignes ved ti dejlige Jomfruer bolde* (4 + Omkv.), der nu først kendes fra Moltkes aandelige Haandbog 1639. Dens Melodi er nu ukendt i Danmark. I Sverige findes en Vise om de ti Jomfruer (5) med Melodi bevaret i Tradition fra Dalarne (Karl Erik Forsslund: Med Dalälven från källarne till havet, II, 10, p. 46, aftr. i Nils Svanfeldt Sång- och Visbok, 1936, p. 57) og til Gamla Psalmboken 1697 Nr. 214 med anden Melodiform.

Det er vel tilfældigt, at en Vise i Folkevisestil i H. Chr. Sthens Vandrebog o. 1600 med Melodiangivelse *Der var en Konge i Danmark* (4 + Omkv.) (Dg. F. 21 Longobarderne, Melodiformer paa Færøerne se Færøske Melodier til danske Kæmpeviser ved Hj. Thuren

og H. Grüner-Nielsen, 1923, p. 8 f.), har en lignende Begyndelse
Himmerigs Rige lignes maa, ved en mægtig Konge for alle.

Guds Naade altid jeg prise vil (8). o. 1600. Da. Vi.
Nr. 254 C.

En gudelig Omdigtning af Sommersens *Tid jeg prise vil* (8) s. d.

Guds Naade og Barmhjertighed (6), o. 1611. Da. Vi.
Nr. 316.

Visen om Profeten Jonas nævnes allerede 1593 som Melodiangivelse til *Hør til, o ganske Kristenhed*. Melodien er trykt i Arreboes Psalter 1627, p. 170 til Ps. 89 *Jeg sjunge vil Herrens Miskund*, der har Lighed med *Mennesk' betænk steds' Skabning din* s. d.

[Guds Naa - de og Barm- hjer - tig - hed bør os at
orig. ♩ ♩ ♩ ♩
agte og prize med Flid, som er saa mild og god; sin
orig. ♩ ♩ ♩ ♩
Naad nægter han ej Kvinde eller Mand som gor Pøni-tens og Bud.]

Guds Søn er kommet af Himmelnen ned se I ærlig Brudefolk giver paa Agt.

Hans Skriver han tjener i Kongens Gaard (3(6)).
1591. Da. Vi. Nr. 2.

Visen handler om Hans Faaborgs Henrettelse 1516 og kendes fra Vedels 6lin. Bearbejdelse (III, 19) samt fra den nyere danske Tradition (3- og 2-liniet), der gaar tilbage til en fra Vedel afvigende Grundform. Fra nyere Tid haves to Melodier, en Melodi optaget 1907 skriftligt og fonografisk af H. Grüner-Nielsen i Viborg efter Skomager Seibæk. Dansk Folkemindesamlings danske Fonogrammer Nr. 20, 1907.

Vers 1 har tekstmæssig en overallig Linie, da det er en Sammentrækning af to Vers. Vers 2 og 3 giver den egentlige Melodi. Her meddeles Mel. til V. 2. Optakt *dg* som i Vers 1 dog at foretrække.

Degen i Stenderup ved Horsens, Plesner, har hørt Visen synge som Salmen *Kommer til mig, sagde Guds Søn* (Thomissøn fra neder-tysk i Slægt med Lindenschmiedmelodien, Widding II, p. 208, se *Hører til I Herrer store og smaa*).

H e r f r e m m i n B o g, h e r f r e m m i n P e n (10). 1622.
 Da. Vi. Nr. 309.

Skaanepræsten Jens Madsen Gettorps Digt om Ove Geddes Rejse til Ostindien bærer som Melodiangivelse *Af Højheden oprunden er* (10). Melodien til denne danske Oversættelse af *Wie schön leuchtet der Morgenstern* (10) (først i Hans Chr. Sthens Vandrebog o. 1600) findes i Arreboes Psalter 1627 Nr. 29 *Her frem i stærk' og mægtige*.

H e r o d o t u s f o r k y n d e r (8). 1589. Da. Vi. Nr. 28.

Claus Bergs Vise om Frederik II's Død har ligesom hans samme Aar udkomne Fred udi mange Aar (8) over Karin Gyldenstjerne som Melodiangivelse *Jeg vil mig Herren love*. Paa den Tid kendt fra Thomissøn, der hentede den fra nedertysk Tradition (Widding II, p. 184, 214).

H r. D a v i d o g H r. J o n a t h a n (4 + Omkv.). 1666. Da. Vi. VI, p. 137.

En episk bibelsk Vise, der muligvis tilhører Perioden før 1630. Som Melodi angives i Flyveblad 1666 *Hr. Peder og Hr. Tidemand* i de senere Tryk rettet til *Hr. Nilaus og Hr. Tidemand* (Dg. F. Nr. 332).

Hr. Esbern tjener i Kongens Gaard se Jeg er kommen af Jacobs Lænd.
 Hr. Nilaus (Peder) og Hr. Tidemand se Hr. David og Hr. Jonathan.

H e r r e G u d F a d e r i H i m m e r i g (3). 1557. Da. Vi. Nr. 314, se *O Herre Gud Fader i Himmerig* (3).

Herre Jesu Krist sand Menneske og Gud se Tidend' ny jeg forkynde vil.
 Herzlich tut mich erfreuen se Stor Sorrig og Hjertens Kvide.
 Herzog Ernstvisen se O rige Gud i højeste Sal.
 Hildebrandvisen se Jeg vil mig af Landet udride.
 Himmerigs Rige lignes maa ved en mægtig Konge for alle se Gud naade dig
 Danmark, hvad du est blind.

H i m m e r i g s R i g e l i g n e s v e d t i d e j l i g e J o m f r u e r b o l d e (4 + Omkv.). Da. Vi. VI, p. 138 se *Gud naade dig Danmark, hvad du est blind.*

H j e r t e l i g m o n n e j e g m i g g r æ m m e (8). 1645. Da. Vi. Nr. 305 se *Jeg vil fange an at sjunge.*

Hjertelig monne mig glæde se Stor Sorrig og Hjertens Kvide.
 Hjælp Gud at jeg nu kunde se Stort Jærtegn vil jeg sjunge.
 Hoort toe ghy mensken groot se Vaag op af Søgne, o Kristendom.
 Hun er mig kær den Jomfru se Seks Dage efter visselig.
 Hvad kan os komme til for Nød se O Venner i Nød, o Venner i Død.
 Hvad min Gud vil det ske altid se Der man skrev tusind fem hundrede Aar.

H v e m s i g p a a G u d f o r l a d e k a n (5), f ö r 1591. Da. Vi. Nr. 22.

Skibet „Mageløs“ Undergang 1564 findes i en tysk Vise *Als man telt dusent viifhundert Jahr* fremstillet ensidigt til Ugunst for Danskerne. Nærværende Vise er et Forsøg paa at give en dansk Opfattelse af Tildragelsen, idet den dog holdes tæt op ad den tyske. Som Melodi angives den udbredte Styrtebeckermelodi (5) se *Styrtebecker og Gødke Michael*. Den tyske Tekst angiver yderligere Junker Baltzer (Erk-Böhme 248) som Melodi. Naar denne ikke nævnes ved den danske Oversættelse skyldes det maaske, at den var mindre udbredt her i Landet.

H v e m v i l n u t r ø s t e m i g (4 + Omkv.). 1587. Da. Vi. Nr. 114.

Angives at synges „som den Psalme: *Vel er den Mand forvist*“, der ikke er kendt, med mindre der hentydes til den syvliniede Salme *Vel er den Mand, der vandrer ej* kendt fra Tavsen 1553 med Melodi

Dixit insipiens eller *Apollo lacht* og hos Thomissøn med Melodi *Saa taler den uvise Mund* (ɔ: *Dixit insipiens*) (Widding II, p. 221).

Hvo som Kristi Kors vil pryde se Hør til, o ganske Kristenhed.

Hør til du Jord og Stene (10), o. 1630. Da. Vi. Nr. 96.

Denne Vise om et Misfoster i Jena har Anders Christensen Arreboe som Forfatter og stammer muligvis fra hans unge Aar omkr. 1610, saaledes at det nu existerende Tryk er et Nytryk. Som Melodi angives *Ak himmelske Gud og Herre* (10) s. d.

Hør til I gode Kristne se Stor Sorrig og Hjertens Kvide.

Hør til, o ganske Kristenhed (5). 1593. Da. Vi. Nr. 45.

Vel for at sikre sig, at enhver, der kom i Besiddelse af Flyvebladsviser, ogsaa virkelig var i Stand til at synge dem og ikke blot læse dem, angaves undertiden flere forskellige Melodier. I dette Tilfælde ikke mindre end fire.

1. *In dich hab ich gehoffet Herr* (5), der i Tyskland i 16. Aarh. har haft Melodi fælles med *Da Jesus Christ am Kreutze stand*, dansk hos Thomissøn *Jesus oppaa Korset stod* (5) = Melodi til en Vise „von dem König auss Denmarck“ om Grevens Fejde 1534—36, i Tryk 1546 (A. Hammerich i Aarbog for Musik 1922(23), p. 18, Erk-Böhme Nr. 282—83, Herman Müller i Abhandlungen der kgl. Ges. d. Wiss.sch. zu Göttingen phil. hist. Kl. 1902, p. 63). Fra 1560 i Tyskland tillige paa Melodi som *Christus ist erstanden* (Thomissøn: *Hvo som Kristi Kors vil pryde*, Widding II, p. 205).

2. Jonas Vise ɔ: *Guds Naade og Barmhjertighed* (5) s. d.

3. *Mit Hjerte hvi græmmer du dig* (5) hos Thomissøn fra den tyske *Warum betrübst du dich mein Herz*, der har Rod i tysk Folkevise (Erk-Böhme 1998, Widding II, p. 213).

4. Styrtebecker (5) se *Styrzebecker og Gødke Michael*.

Hører I Kristne store og smaa (4 + Omkv.). 1635. Da. Vi. VI, p. 136.

Mikkel Mogensens Vise om Jordskælvet i Trondheim synges paa Melodi *Himmerigs Rige lignes ved*, s. d.

Hører ny Tidend' baade store og smaa (4). 1594.
Da. Vi. Nr. 44.

Mads Sørensen Gettorps Vise om Tyrkernes Indfall i Persien er blevet til paa Grundlag af en tysk Prosaberetning. Som Melodi an-

gives *O Danmark du maatt' vel sørgelig klage* (4) s. d. eller *Vil I nu høre en ny Digt* (4). Tyrkervisen er genoptrykt 1672, maaske paa Grund af, at Tyrkerne da atter var paa Tale. Melodiangivelsen er her ændret til Elskovvisen *Ak skulde jeg ej klage over dig* (4), der i Flyvebl. 1648 angives som Melodi til „Den Skaanske Fogde Vijse“: *Min Ven jeg her fortælle vil* (4) s. d. I Flyvebladstryk i Peder Rafns Visebog i Oslo Universitetsbibliotek (Solveig Tunold i Nordisk Tidskrift för Bok- och Biblioteksväsen, Årg. XXIII, 1936) findes *Ak skulde jeg ej klage over dig* som Nr. 96. Aarstallet bortrevet (Samlingen indbundet 1641), oversat fra tysk *Ach sollt ich nicht klagen über dich*, der 1629 i sin tyske Form findes som Melodiangivelse for en anden Vise i Peder Rafns Samling (Nr. 26) *Den som udi det høje bor.*

H ø r e r t i l I H e r r e r s t o r e o g s m a a (5), o. 1600. Da.
Vi. Nr. 62.

Visen angiver selv at være oversat. Forbilledet er en tysk Vise, hvoraf der existerer Tryk o. 1610 med Melodi: Der Lindenschmied (Böhme 375—76, Erk-Böhme 246—47, paa dansk til Salmen *Kommer til mig sagde Guds Søn*, Widding Papirer). Paa dansk optræder Melodiangivelse først i Flyveblad 1671: *Det er saa koldt om Vinters Tid* (5) den saakaldte Gaasevise (H. Grüner-Nielsen: Danske Skæmtviser 1927—28, Nr. 16), nu først kendt fra Flyveblad 1712. Dennes Oprindelse er ligeledes tysk: *Im Winter ist eine kalte Zeit* (5) (Erk-Böhme 162 med Mel.: *Es geht ein frischer Sommer daher*).

H ø r e r t i l I P i g e r o g K v i n d e r (4). 1666. Da. Vi. IV,
p. 153.

En Susannevise mulig fra før 1630, der angiver at den „kand siungis udi sin egen gamle Melodi“. Melodi bevaret i færøsk Tradition (Hj. Thuren: Folkesangen paa Færøerne, 1908, p. 288).

I f o r d u m T i d v a r S a n d h e d m æ g t i g o g b o l d (7).
1547. Da. Vi. Nr. 9.

Hans Tavsens Vise har i sin ældste kendte Form ingen Melodiangivelse. I Nic. Helvaders Morsus diaboli II, 1629, p. 126 optrykkes den med Melodiangivelse *O Gud af Himmelens se hertil* (7), der allerede indførtes med Melodi i Tavsens Salmebog 1558 (ogsaa til Salmen Uden Herren opholder vort Hus og Gaard, Widding II, p.

222, Niels Møller, Om Nodetryk til danske Salmer før Hans Thomissøn, Danske Studier 1916, p. 139) og som *Var Gud ikke med os i denne Tid* (7) først i Thomissøn (Widding II, p. 222). Et senere Optryk af Visen i Dänische Bibliothec I, 1737, p. 29 angiver de samme to Melodier ved deres tyske Begyndelseslinier.

I Verdens Børn jeg sjunge vil (6), o. 1646. Da. Vi. V,
p. 167.

En Omdigtning af Hans Tavsens *I fordum Tid var Sandhed mægtig og bold* s. d. Som Melodi angives *Eins mal da ich Lust bekam*.

I ærlig Brudefolk giver paa Agt (7). 1632. Da. Vi.
VI, p. 136.

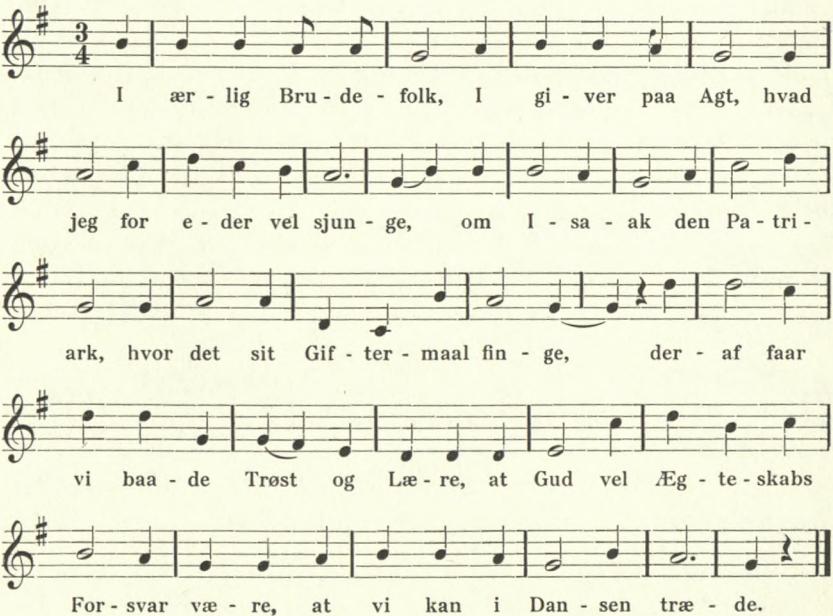
Visen findes først bevaret i Cassubens Salmebog 1666 og derefter i Flyveblade, men nævnes allerede i Udgaven fra 1632 i Fortegnelsen over Bibliotheca Reseniana. Cassuben angiver som Melodi *Guds Søn er kommet af Himmelnen ned* (7), hos Thomissøn fra tysk (gl. folkelig Paaskesang *Freut euch alle Christenheit = Es ist das Heil uns kommen her*, Widding II, p. 201). *I ærlig Brudefolk* bruges endnu paa Færøerne som Bryllupssang (jnf. ogsaa Nyerup og Rasmussen I, Nr. 2). Selvstændig færøsk Melodi i Hj. Thuren: Folkesangen paa Færøerne 1908, p. 288, der har Lighedspunkter med den hos Kingo til *Et trofast Hjerte* s. d. benyttede Melodi (Widding Pap.). Endvidere i andre Former, hvoraf hidsættes Dansk Folkemindesamling, Færøske Fonogrammer Nr. 159, optaget 1929 af H. Grüner-Nielsen efter Absolon Joensen fra Klaksvik.

I ær - li - ge Bru - de - folk gi - ver paa Agt hvad
jeg for e - der vel syn - ge, om I - sa - ak den
Pa - tri - ark hvor han sit Gif - ter - maal fin - ge, der -

To Vers er sunget. Angen Gang er sunget eis i Takt 1 og 9, samt de nedadvendte Noder i Takt 5 ff. Den halve Node i Takt 7 og 15 skyldes Melodiens Løsprivelse fra Dansen; oprindelig udfordres 3 Fjerededele.

Endvidere Dansk Folkemindesamling, Færøske Fonogrammer Nr. 360, optaget af H. Grüner-Nielsen efter P. Johannes Djurhuus i Vaag, Suðuroy.

I Takt 3 synges anden Gang d istedet for a.

Et tredje færøsk Fonogram findes i Dansk Folkemindesamling repræsenterende Thorshavntraditionen, meget beslægtet med den Melodi, Thuren meddeler.

Ich ging wohl durch einen grünen Wald se Jeg gik igennem en Skov saa grøn.
Ich habe mein Sach auf Gott heimgestellt se Ingen større Plage i al Verden
monne være og Sorrig du maatt' tilbage staa.

Ich hab' mir im Herzen erkohren se Om Morgenens tidlig i Rosens Lund.

Ich ritt mir aus kurtweilen se Jeg red mig ud spadsere.

Ich stand an einem Morgen se Jeg stod mig op en Morgenstund.

Ich weiss ein Blümlein hübsch und fein se Ingen større Plage i al Verden monne
være.

Ich will zu Land ausreiten se Jeg vil mig af Landet ride.

I h v e m s o m L y k k e n v i l s t a n d e b i (4 + Omkv.). 1616.
Da. Vi. Nr. 321.

Laurids Jensens Vise er digtet o. 1585 (Da. Vi. VI, p. 124), den angiver som Melodi Falkvor Lovmandssøns Vise (4 + Omkv.), alt-saa en af de gamle Folkeviser (Falkvor han tjener i Kongens Gaard, Dg. F. 178).

Im Winter ist eine kalte Zeit se Hører til I Herrer store og smaa.

In dich hab' ich gehoffet Herr se Hør til, o ganske Kristenhed.

In vernalis temporis se Af Hjertens Grund jeg takker dig.

I n g e n s t ø r r e P l a g e i V e r d e n m o n n e v æ r e (6), o.
1580. Da. Vi. Nr. 232.

En Oversættelse af den tyske *Es ist auf Erden kein schwerer Leiden* (6, not. som 5), den danske Oversættelse findes i to uafhængige Hovedformer repræsenteret ved fire Afskrifter i Visehaandskrifter. Selv angiver de ingen Melodi, men senere Viser angives at synges som *Ingen større Plage*, saaledes *O naadige Gud i Himmellens Trone* (8 : 2 første Lin. rep.), *Jeg ved en Rosen baade favr og fin* (6) og *Sandelig Herre Jesu Christ* (6), se disse. Den tyske Vise findes hos Böhme Nr. 266, se ogsaa Nr. 585, hos Erk-Böhme Nr. 755 med tre beslægtede Melodier, hvoraf en hos Philipp Hainhofer 1603 (Ms. Bd. I) til *Ich weiss ein Blümlein hübsch und fein*, en anden hos Mich. Praetorius i Musae Sioniae VII, 1609, Nr. 189 til *Ich habe mein Sach auf Gott heimgestellt*, jnf. ogsaa Erk-Böhme Nr. 2165; se endvidere *Sorrig du maatt' tilside staa*.

I n g e n t i n g v e d j e g s a a d y r e a t v æ r e (6). 1550—80.
Da. Vi. Nr. 116 AB.

Viseteksten kendes allerede fra de ældste Haandskrifter. En Salme (Tillæg, dateret 1578) i Mogens Bancke Alle Søndagers og

Festers Evangelia 1586 *Min Brøst og Sorrig jeg bære vil* (6) angives at synges som *Ret ingenting ved jeg saa dyr at være.*

J a c o b h a n t j e n e r i I s a k s G a a r d (4 + Omkv.), o.
1646. Da. Vi. VI, p. 137.

En episk bibelsk Vise muligvis fra Perioden før 1630 med Melodiangivelse Falkvor Lovmandssøns Vise ∞: Dg. F. Nr. 178.

Jeg agted' at bygge mit Fæste se Jeg haver med min ganske Magt.
Jeg blev født saa spæd i Bure se Jeg er kommen af Jacobs Lænd.

J e g e r k o m m e n a f J a c o b s L æ n d (4+Omkv.), før 1629.
Da. Vi. VI, p. 136.

Ældste kendte Tryk af Viseteksten er fra 1638, men i Kataloget over Bibliotheca Reseniana 1685 nævnes en Vise „Josephs Tildrager“ 1629. Den genfindes foruden i Flyveblade ned i 18. Aarh., i Cassubens Salmebog 1666 med Melodi *Jeg blev født saa sildig (spæd) i Bure* (4 + Omkv.) ∞: Dg. F. Nr. 285 D og citeres selv som Melodi til Peders Syvs Form af Esben og Sidsel (4 + Omkv.) Dg. F. Nr. 250 (*Hr. Esbern tjener i Kongens Gaard*).

J e g h e d d e r A m a n i K o n g e n s G a a r d (4 + Omkv.).
1645. Da. Vi. VI, p. 137.

Den saakaldte Esters Vise. Melodiangivelse *Jeg var mig saa lidet et Barn* (Dg. F. Nr. 513).

J e g g i k i g e n n e m e n S k o v s a a g r ø n (4 + Omkv.).
1581. Da. Vi. Nr. 104.

Udbredt i Flyvebelade og Visehaandskrifter ned mod vor Tid. Det er en fra tysk oversat Vise *Ich ging wohl durch einen grunen Wald.* Jnf. *Ich ging durch einen grasgrünen Wald* (5) (Erk-Böhme Nr. 563 m. Mel.).

Fra nyere dansk Tradition findes Melodi optegnet efter Smed, senere Højskoleforstander Johs. Vedel i Høve ved Slagelse, der havde lært den som Barn af sin 90aarige Morfar. Optegnet a) af Højskolelærer H. Nutzhorn, trykt i Skattegraveren III, 1885, Stk. 551 og Johs. Vedel: Fra mine Minders Verden I, 1910, p. 9 og Bilag samt benyttet vilkaarligt af Morten Eskesen i Melodier til Grundtvigs Kæmpewise til *Hr. Karl han sidder ved breden Bord*, b) af H. Grüner-Nielsen tillige fonografisk som her meddelt:

Jeg gik mig gen-nem en Skov saa grøn

Jeg gik ind i min Urtegaard se Jeg gik Sankte Laurids Dag ret fro.
Jeg gik mig ud spadsere, en lidet Morgenstund se Jesus Discipler sine.

J e g g i k m i g u d i R o s e n s l u n d (9). 1600—1610. Da. Vi. V, p. 172 f.

Tekst fra Sthens Vandrebog med Melodi *Vaag op, vaag op i Guds Navn* (9), der findes med Melodi hos Thomissøn med Træk fra tyske og nederlandske Former, der igen er i Slægt med den saakaldte Tollervise (9) (Widding II, p. 212, Erk-Böhme Nr. 245, 290, 1289). Det tyske Forbillede for Visen *Stor Sorrig og Hjertens Kvide* (8) s. d. *Wach auf ihr deutschen Christen* i Flyveblad 1546 (8) (Böhme Nr. 396—97, Erk-Böhme Nr. 284) angives ogsaa at synges som Toller- (eller Bentzenauer-) visen, men meddeler samtidig Melodi *Lobt Gott ihr frommen Christen* se *Lover Gud, I fromme Kristne*. En senere ligeledes niliniet dansk Vise *Jeg gik mig udi Rosens Lund* (1645, Da. Vi. VI, p. 173) har Melodiangivelsen *Amor, en Urt excellent*.

J e g g i k S a n k t e L a u r i d s D a g r e t f r o (4), o. 1646.
Da. Vi. VI, p. 117.

Teksten er Afskrift efter Flyveblad. Melodiangivelse *Jeg gik ind i min Urtegaard* (D. Paullis Salmebog 1680, Brandt og Helweg I, 486).

J e g h a v e r e n J o m f r u i m i t H j e r t e k æ r (4). 1573.
Da. Vi. Nr. 210 B.

Et Sidestykke til Visen *Jeg haver en Ven i mit Hjerte kær* (4). 1580. Da. Vi. Nr. 210. Oprindelsen tysk *Der liebe Gott der will mein*

schönes lieb. Noten til Erk-Böhme Nr. 497 (uden Melodi), jnf. Da. VI. VI, p. 190 f.

Jeg haver en Ven i mit Hjerte kær se Jeg haver en Jomfru i mit Hjerte kær.

J e g h a v e r m e d m i n g a n s k e M a g t (8). 1617. Da. Vi. Nr. 132 C, slgn. Solv. Tunold: Peder Rafns Visebok (Nr. 97) i Nordisk Tidsskrift f. Bok- og Biblioteksväsen, Årg. XXIII, 1936.

Visen er en Variant af *Jeg agted at bygge mit Fæste* (9). 1555—59 (ingen Melodi kendt), der findes i adskillige Visehaandskrifter, og af Flyvebladsvisen *En Urtegaard haver jeg plantet* (1697) (9), der som Melodiangivelse har: *Menneske, vil du høre et ynkeligt Klage-maal.* Den angives selv som Melodi for *Usigelig Pine og Smerte* (8), der er endnu en Variant af det samme fra Tyskland kendte Grundmotiv (Von dem Schloss Ymmer i Clara Hätzlerin Visebog, Ernst Frandsen til Da. Vi. VI, p. 155).

Jeg lægges i Jorden i en Ble se Sandhed synes af Landet at drage.

J e g r e d m i g u d s p a d s e r e (7), o. 1580. Da. Vi. Nr. 82.

Sidestykke haves i tysk *Ich ritt mir aus kurtweilen* (5) (E. Frandsen i Edda 1928, p. 230), Erk-Böhme Nr. 440. Denne femliniede Vise, hvortil Böhme meddeler et Melodifragment 1611, har dog næppe kunnet have Tilknytning til den danske symliniede.

Jeg saa to dejlig Roser staa se Jeg ved en Urt baade dejlig og bold.

J e g s i g e r e d e r V e n n e r k æ r e (8). 1590—1620. Da. Vi. VI, p. 139.

Den udbredte tyske Vise om Greven af Rom, *Ich verkünd euch neue Märe* (8) (Erk-Böhme Nr. 29, Deutsche Volkslieder Nr. 14) er i dansk Form kendt herhjemme som Melodiangivelse til *Priami Dronning drømte om Natten en Drøm* (10) Da. Vi. Nr. 57, kendt o. 1590, medens selve Visen ved Udgivelsen af Danske Viser ikke kendtes i Tryk eller Haandskrift (I Sverige kendes den før 1573). Om en halv- eller heldansk Form i Uppsala Universitetsbibliotek o. 1600 se Da. Vi. VI, p. 139. 1936 er der i Norge af Sigurd Kolsrud fundet et Haandskrift, Rygnestadbogen, skrevet o. 1590—1620, indeholdende for største Delen religiøse Sange og Salmer foruden nogle danske Folkeviser, heri ogsaa Greven af Rom i dansk Form. Den kommer derved til at tilhøre den Gruppe af Digte, vi her beskæftiger os med. Til de danske Former findes ingen Melodi. For Melodien

til de tyske Viseformer gøres der nøje Rede i Deutsche Volkslieder I, p. 138—45. Iøvrigt synes det, at Graf von Rom melodisk er lig Bruder Veit (se *Stor Sorrig og Hjertens Kvide*).

Jeg staar nu op i Herrens Navn se En Kvinde af Samaria Land.

J e g s t o d m i g e n M o r g e n s a a h e m m e l i g (5). 1562—
80. Da. Vi. Nr. 88.

Begyndelsen af Mogens Banckes Vise om Synderen har trods sit femliniede Versemaal en tydelig Forudsætning i den symliniede tyske *Ich stund an einem Morgen* (se flg. Vise).

J e g s t o d m i g o p e n M o r g e n s t u n d (7). 18. Aarh. Afskr.
efter Hdskr. fra Beg. af 17. Aarh. Da. Vi. 73 C.

Som fornævnte Vise afledt af *Ich stund an einem Morgen* (7), men holdt tættere op ad det tyske Forbillede (Böhme Nr. 269, Erk-Böhme Nr. 742 med Melodi fra Joh. Ott's Liederbuch I, 1534, Nr. 20—24). Om den tyske Vises Melodi paa dansk Grund haves der Vidnesbyrd, idet den findes i det danske Kantoris Stemmebøger 1541 (Gl. kgl. Saml. 1872, 4to). 1607 benyttes den af Niels Lauridsøn Arc-tander som Melodiang. for en Salme *Der er ej Naade, ej Salighed i „Det hellige Fader vor“* (mulig ogsaa i nu ukendt Udg. 1590 se H. Ehrencron-Müller: Dansk Forfatterleksikon I, p. 146). I Komedien „De mundo et paupere“ 1609 findes to Steder tilskrevet (men senere slettet) *Ich stund an einem Morgen*.

Jeg takker dig ret hjertelig se Om Sommer blid.

Jeg var mig saa lidet et Barn se Jeg hedder Aman i Kongens Gaard.

J e g v a r m i g u d d r e v e n a f S v e r i g e s R i g e (4 + Om-kv.). 1580—88. Da. Vi. Nr. 5.

Den omkvædsagtige Gentagelse af Slutningsordene i hvert af Versenes Sidstelinier kunde tydes, som om den har været udbredt paa en Folkevisemelodi. Visen er muligt møntet paa Kong Kristian II og i saa Fald vel fra o. 1523.

J e g v e d e n R o s e n b a a d e f a v r o g f i n (5, egl. 6), o.
1646. Da. Vi. V, p. 331.

Melodiangivelse: *Paa Jorden kan ingen større Plage være se Ingen større Plage.*

J e g v e d e n U r t b a a d e d e j l i g o g b o l d (8). 1569. Da.
Vi. VI, p. 157.

Hans Albertsøns „Bøn mod store Landeplager“ skrevet 1566 under den nordiske Syvaarskrig er optaget med Melodi i Thomissøns Salmebog.. Melodien er tillempet efter den tyske *Mag ich Unglück nicht widerstan*, ligeledes i Thomissøn, *Maa jeg Ulykken ej kunne modstaa* (9), en tysk Folkevise (Forsters Sangbog 1539, I, Nr. 102, Böhme Nr. 637, Erk-Böhme Nr. 1997, Widding II, p. 245). Foruden til *Jeg ved en Urt* forekommer Melodien ogsaa med Afgigelser hos Thomissøn til *Velsignet være Jesu Navn* (8). I firestemmig Sats forekommer den som den ene af Melodierne i Anders Christensen Arreboes: En sørgelig ny Digt 1612 i Anledning af Dronning Anna Cathrines Død (*Jeg saa to dejlig Roser staa*). I denne Form meddeles den af Th. Laub i „Om Kirkesangen“ 1887, Bilag 44.

J e g v e d s a a r i g e n R i d d e r (7), æ. o. 1580, y. 1673. Da.
Vi. Nr. 64.

En af de hyppigst overleverede danske Viser. Findes i ældre og yngre Former, hvoraf kun de sidste angiver Melodi (*Min smukke, min Veninde* i Flyveblad fra 18. Aarh.). Visen, der ogsaa kendes i dansk og færøsk Nutidstradition, har som Forbillede den meget udbredte tysk-nederlandske *Der Abendgang* (7) (Deutsche Volkslieder I, Nr. 19).

J e g v i l f a n g e a n a t s j u n g e (8). 1644. Da. Vi. VI, p. 24.

Hans Skaanings Vise har Melodiangivelse *Hjertelig monne jeg mig græmme* (8), hvilket hentyder til en Vise om Hertug Hans' Rejse 1602 (Da. Vi. Nr. 305), nu først kendt fra Flyveblad 1645.

J e g v i l m i g a f L a n d e t r i d e (8). 1591. Da. Vi. Nr. 59.

Den yngre skæmtende Hildebrandvise, *Ich will zu Land ausreiten* (8), hvis Udbredelse er saa overordentlig stor i Tyskland, har ogsaa været vel kendt i Danmark (Da. Vi. IV, p. 181), selv om den nu kun findes i to af hinanden uafhængige Oversættelser. Melodien er ikke bevaret paa dansk Grund, og selv i Tyskland findes den i Forhold til Visens Yndest kun i meget faa Nedskrifter, hvilket formentlig hænger sammen med, at den med sin rapsodiske Karakter

ikke egnede sig til cantus firmus, den Form, hvori Størsteparten af ældre Melodier er bevaret i Tyskland. Deutsche Volkslieder I, Nr. 1. Om Melodien p. 14ff.; meddelte danske Tekstformer r og ii.

Jeg vil mig Herren love se Herodotus forkynder.

Jesus Discipler sine (sagde: Ret ingen kan) (8).
1586. Da. VI. p. 171.

Salme af Mogens Bancke med Melodiangivelse *Jeg gik mig ud spadsere en liden Morgenstund*, rimeligvis en verdsdig, men nu ikke længere kendt, Vise.

Jesus oppaa Korset stod se Hør til, o ganske Kristenhed.

Job var en gudfrygtig Mand (2 + 2 Omkv.). 1590—
1620. Da. VI. p. 137.

En episk bibelsk Vise, muligvis fra Tiden før 1630. Ingen Melodiangivelse. P. O. Boisen meddeler i Bibelske og Kirkehistoriske Psalmer og Sange 1853 som Ex. Nr. 8 en folklig Melodi.

Kein grösse Freud auf Erden ist se Vaag op af Søgne, o Kristendom.

Kläglich so tu ich singen se O Kriste kom gör Ende.

Könnt ich vom Herzen singen (Der Abendgang) se Jeg ved saa rig en Ridder og
Med Lyst saa ville vi kvæde.

Kom Gud Skaber, o Helligaand se En Kvinde af Samaria Land.

Kom sted se ihu at takke Gud (4 + Omkv.). 1583. Da.
Vi. VI. p. 149.

Rasmus Augustinus hører som før nævnt (se *Af Hjertens Grund*) til de faa Forfattere fra ældre Tid, der sørgede for at meddele selve den Melodi, han ønskede de Sange, han afskrev eller selv digtede, skulde synges efter. Ogsaa til nærværende Vise, en Parallel til en verdsdig Ægteskabsvise *Om Giftermaal saa ville vi sjunge* (Da. Vi. Nr. 112) er Melodien meddelt. Medens de Melodier, Augustinus medgiver Viserne, i Almindelighed føjer sig nogenlunde til Verse-maalet, frembyrder Tekstunderlægningen i dette Tilfælde Vanskeligheder af en lignende Art som ved *Beredt er jeg at love*.

8 Kom sted - se i - hu at tak - - ke Gud,
Der skik - ket er ef - ter hans hel - li - ge Bud,

Som kom - mer ud - i det Lev - - - ned,
Thi han gi - ver Liv oc Trev - - - ned.
Æg - te - skabs Stat vel - sig - net er --
for den - - nem som fryg - te Her - ren.

Kommer til mig sagde Guds Søn se Hans Skriver han tjener i Kongens Gaard
og Hører til I Herrer store og smaa.

Kommer ut går och spatzerer se Nu ville vi gaa spadsere.

Kriste du est baade Lys og Dag se O Kappe du er af Djævelen skabt.

Lad fare min Sjæl din høje Attraa (4 + Omkv.),
o. 1580. Da. Vi. Nr. 213.

Den smukke og i Adelsvisehaandskrifter meget udbredte Vise
om hvis Oprindelse Hans Brix har fremsat en Hypotese (Analyser
og Problemer IV, 1938, p. 237), angiver intetsteds Melodi. Omkvæ-
det antyder dog, at den har været sunget.

Lindenschmiedvisen se Hører til I Herrer store og smaa.

Lobt Gott ihr frommen Christen se Stor Sorrig og Hjertens Kvide.

Lover Gud I fromme Kristne se Stor Sorrig og Hjertens Kvide.

Lykken hun maa vel lignes ved Glar (8). 1553—55.
Da. Vi. VI, p. 152.

Angives som Melodi til *Lykken maa lignes ved Hjul og Kværn*
(8) i H. Justesen Ranchs Samsons Fængsel (o. 1599).

Lyksalig er den Dag (4). 1581. Da. Vi. Nr. 212.

En fra tysk oversat Vise (Da. Vi. VI, p. 191) *Glückselig (Selig)*
ist der Tag (4), Hdskr. Heidelberg Pal. 343 og Ambraser Liederbuch.

Lærken hun sjunger al først om Aar (10). 1712.
Da. Vi. V, p. 202.

Visen, der først kendes i et sent Flyvebladtryk, bør efter Indhol-
det, der tager Sigte paa Begivenheder under Reformationstiden, vel

tidsfæstes til Frederik I's Dage. En Vise *Solen skinn'de klar som Dag* (10), 1564—90 s. d., har som Melodiangivelse *Lærken hun sjunger al først om Aar.*

Løft dit Hoved al Kristendom se Ugunst af nogen jeg ej begær.
 Maa jeg Ulykken ej kunne modstaa se Jeg ved en Urt baade dejlig og bold.
 Mag ich Unglück nicht widerstan se Jeg ved en Urt baade dejlig og bold.
 Marsk Stig vaagner om Midienat se Som Danmark staar i høje Flor.

M e d L y s t s a a v i l l e v i k v æ d e (7), o. 1557. Da. Vi. Nr. 63 AC.

Den i Tyskland meget udbredte *Könnt ich vom Herzen singen* (7), Der Abendgang (Böhme Nr. 20, Erk-Böhme Nr. 86, Deutsche Volkslieder I, Nr. 19, yngre Form) er det direkte Forbillede for denne Vise, der paa dansk findes i fire indbyrdes afvigende Ned-skrifter i de ældste Visehaandskrifter (alle 7lin.). De grunder sig aabenbart paa mundtlig Tradition og ingen af dem angiver Melodi. I et Flyveblad (1750—75) findes en Nyoversættelse fra tysk *O, at jeg sjunge kunde* (7) s. d. Se iøvrigt *Jeg ved saa rig en Ridder*, der ogsaa gaar tilbage til Der Abendgang (ældre Form).

Med Sorgen og Klagen hold Maade se Styrtzebecker og Gødke Michael

M e d T i d e n d e t s k e r (11), o. 1580. Da. Vi. Nr. 294.

Denne lyriske Vise har samme Versemaal og derfor muligvis samme Melodi som *O Venner i Nød* s. d. I Flyveblad 1613 findes en gudelig Vise ligeledes med Begyndelsen *Med Tiden det sker* og i samme Versemaal.

Mein Gemüt und Blut se Min Herre og Gud.

Mein Gott und Herr steh du mir bei se Zaleucus var en Hedning from.

Mein junges Leben hat ein End se Min Lyst er ej at sidde i Bur.

M e n n e s k' b e t æ n k s t e d s' S k a b n i n g d i n. 1610. Da. Vi. V, p. 125.

Rasmus Hansen Reravius' (død 1582) Vise om Drukkenskab, forekommer i to Udgaver (1610 og 1626) af Nic. Palladius: Drukken-skabs Aflysning; i begge med vedføjet Melodi, der her meddeles efter Udgaven 1626.

8 O Men - nesk' agt steds' Skab - ning din,

Ganske samme Melodi er indskrevet til Peder Jensen Hegelunds Memoriale piorum 1675 *Stor Sorrug, Jammer og Elend* i et Expl. af samme Forfatters A.B.C. 1588 (kgl. Bibl. Hjelmstjernes Saml. Nr. 67, 8vo). Den har Lighed med *Christe du est den klare Dag* hos Thomissøn og *Guds Naade og Barmhjertighed* s. d.

Menneske vil du høre et ynkligt Klagemaal se Jeg haver med min ganske Magt.
Menneske vil du mig høre se Velan jeg her begynde vil.
Mig tykkes at Verden er underlig se O Herre Gud af Himmerig.
Min Brøst og Sorrig jeg bære vil se Ingenting ved jeg saa dyre at være.
Min Gud og Herre stat du mig bi se Et gammelt Sprog mærkelig nok.

Min Herre og Gud, som i Himmelens bør (6). 1574
el. 1575 (Laur. Nielsen: Boghist. Studier 1923, p. 139 f.). Da.
Vi. Nr. 299.

Visens Digter er muligvis Rasmus Augustinus (om ham se *Af Hjertens Grund*), som Melodi angives *Mein Gemüt und Blut*, der dog næppe er den hos Wackernagel IV, Nr. 1150 meddelte af Henrich Knaust kristelig forvendte tyske Vise (se endvidere K. Hennig: *Die geistliche Kontrafaktur*, 1909, p. 245ff.).

Min Lyst er ej at sidde i Bur (7), o. 1641. Da. Vi. VI,
p. 146.

Visen er muligvis noget ældre end Overleveringen viser det. Hos Nyerup og Rasmussen I, Nr. 33 findes den med to, maaske danske, Melodier, hvorhos det meddeles, at den er „bleven sjungen med meget Bifald“. Det af Nyerup anvendte Exemplar, 1666, angiver som Melodi *Mein junges Leben hat ein End*. En senere Vise *Sørgeligt se er det forvist* (7), 1648, har som Melodiangivelse *Min Lyst er ej at sidde i Bur*.

Min smukke, min Veninde se Jeg ved saa rig en Ridder.

Min Ven jeg her fortælle vil (4). 1648. Da. Vi. VI,
p. 134.

Til denne „Den Skaanske Fogde Vijse“ er angivet som Melodi
Ak skulde jeg ej klage over dig (4) se *Hører ny Tidend* baade store
og smaa.

Mit Hjerte hvi græmmer du dig se Hør til, o ganske Kristenhed.

Mit Hjerte sig vene, mine Øjen bekender (4), o.
1630. Da. Vi. Nr. 150.

Visen er en Oversættelse fra tysk (Da. Vi. VI, p. 156). Erk-Böhme bringer som Nr. 1664 den tyske Form *Mein Äuglein weinen, mein Herz muss seufzen*, hvortil en Gaillarde som Melodi fra Fabritius' Lutbog Nr. 159 (o. 1605).

Naar vi i største Nøden staar se Af største Flid agt vel altid.
Nach grüner Farb' mein Herz verlangt se Efter grøn Farve mit Hjerte forlænges.
Nu hører til I Kristen alle se Sandhed synes af Landet at drage.

Nu men' vi i Verden er til (8). 1550. Da. Vi. Nr. 103.

I Arreboes Psalter angives Ps. 139 *Du Gud selver ransaget mig* (8) at synges som denne Vise. Melodien vedføjet. Afgivende fra Melodi i Svenske Salmebog 1697 (*Medan vi lefve i verden til*) (Widding Papirer).

8 [Nu mens vi i Ver - den er til, skulle vi be -
sinde og agte fuld - vel, Thi Døden han vil os gæ - ste; hans
Til-kommel-se er os for - vis, hans Time og Tid er os u -
vis han vil os hjem - e gæ - ste. O

Je - su, Je - su, hjælp du os, Be - tæn - ke du vort bed - ste.]

Nu vil jeg for eder kvæde (4 + Omkv.), o. 1630. Da. Vi. Nr. 166.

Som Melodi angives *Udi Ringsted hviles Dronning Dagmar* (4 + Omkv.). Dg. F. Nr. 135.

Nu vill' vi gaa spadsere (6). 16. Aarhs Slutning. (Solvejg Tunold i Edda, 1936, p. 214). Da. Vi. Nr. 97.

H. Justesen Ranchs Fuglevise hører til de faa Flyvebladviser, hvortil ogsaa en Melodi er trykt, idet en Udgave fra 1630, hvor Teksten gengives i metrisk omarbejdet Form, meddeler Melodi. Meget yndet i 17. Aarh.

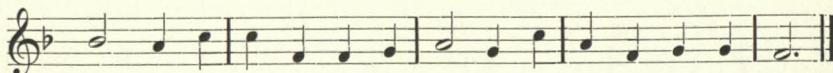

Nu vil vi gaa spad - se - re, ved Skov og Ste - der

orig.

fle - re, og lyd' paa Fug - le Sang Med'n hver saa ly - stig

sjun - ger, at Luf - ten der - ved klin - ger nu ef - ter Vin - ters Tvang.

Fuglevisen udkom 1623 i svensk Flyveblad i Oversættelse fra dansk: *Kommer ut, går och spatzerer*, der angives at synges med sin egen Melodi eller som *O Gud hvem skal jeg klage* (5) s. d.

Nu ville vi kvæde om Hertug Knud se Skønt at kvæde om Hertug Knud.

Nun höret zu ihr Christenleut se Sandhed synes af Landet at drage.

Nun will ichs aber heben an se Velan jeg her begynde vil.

O at jeg sjunge kunde (7). 1750—75. Da. Vi. Nr. 63 D.

Som Melodi til denne sene Oversættelse af den tyske Vise om Kongedatteren og Løven, der forsvrigt ogsaa kendes i afvigende ældre dansk Redaktion i flere Adelsvisehaandskrifter (se *Med Lyst*

saa ville vi kvæde), angives *Jeg ved saa rig en Ridder* (7) s. d., med hvilken den ogsaa tekstligt er noget beslagtet. *O at jeg sjunge kunde har paa tysk Sidestykke i Könnt ich vom Herzen singen* (7) (Deutsche Volkslieder Nr. 19, yngre Form, slgn. *Jeg ved saa rig en Ridder*). *O Christe wo war dein Gestalt se Rosina hvor varst du saa bold.*

O D a n m a r k d u m a a t t' v e l s ø r g e l i g k l a g e (4). 1589.

Da. Vi. Nr. 26 B.

En Vise af Mads Sørensen Gettorp ved Frederik II's Død 1588; med Melodiangivelse *Vil I høre en ny Digt* (4) s. d., se ogsaa *O Danmark, o Danmark, o Danmark*; endvidere *Hører ny Tidend' baade store og smaa.*

O D a n m a r k h v a d e s t d u b l i n d (4 + Omkv.). 1625?

(Solvejg Tunold: Peder Rafns Visebok Nr. 27 i Nord. Tidskrift f. Bok- och Biblioteksväsen, Årg. 23, 1936). Da. Vi. Nr. 34.

Som Melodi angives i Tryk 1627 *Himmerigs Rige lignes ved ti Jomfruer*, der ellers først forekommer i Moltkes Salmebog 1639 (se *Gud naade dig Danmark* (4 + Omkv.), som *O Danmark hvad est du blind* efterligner).

O D a n m a r k h ø r o g m æ r k (6). 1611. Da. Vi. Nr. 33.

Denne Vise af Anders Christensen Arreboe angives at synges med „den gamle Psalms Thone: *Fryd dig du Christi Brud*“, der ellers først kendes fra Gryderups Salmebog 1632. Dens Melodi dog allerede i Arreboes Psalter 1627 til Ps. 24 *Al Jorden Herrens er* (6) og Ps. 81 *Sjunger med Fryd for Gud* (Melodi trykt begge Steder) lig den tyske *Venus du und dein Kind* (Erk-Böhme Nr. 1676, med Mel. fra Jac. Regnart Villanellen I, 1574 Nr. 8), se endv. *Den lystig Sommers Tid* (6). En anden Vise med Begyndelseslinien *O Danmark hør og mærk* (6), men derefter afvigende i Flyvebl. Kbh. 1628 (Solvejg Tunold: Peder Rafns Visebok (Nr. 58), Nord. Tidskr. f. Bok- och Biblioteksväsen, Årg. 23, 1936) har ligeledes Melodi *Fryd dig du Christi Brud*. Paa Melodi *O Danmark hør og mærk* (vel = *Fryd dig*) angives *O Danmark tænk nu ret* (6) s. d. at synges.

O Danmark, o Danmark, o Danmark (4). 1588. Da.
Vi. Nr. 26.

Til denne Vise af Mads Sørensen Gettorp om Frederik II's Død angives i et Visehaandskrift *Vil I nu høre en ny Digt* (4) s. d. som Melodi. En Flyvebladsvise 1589 *O Danmark du maatt' vel sørgeelig klage* (4) s. d. er en samtidig Variant og henviser for Melodiens Vedkommende til samme Vise.

O Danmark tænk nu ret (6). 1630. Da. Vi. Nr. 36.

Visen, der muligvis er digtet af Præsten Niels Christensen Winther, angiver som Melodi *O Danmark hør og mærk* (6) s. d.

O Gott Vater du hast Gewalt se Og Juppiter har du i Vold.
O Gott vom Himmel sieh darein se I fordum Tid var Sandhed mægtig og bold.
O Gud af Himmelnen se hertil se I fordum Tid var Sandhed mægtig og bold.
O Gud efter dig mig forlænger se O Gud hvor (saare) mig længes.
O Gud Fader du haver Magt se Og Juppiter har du i Vold.

O Gud hvem skal jeg klage (5), o. 1571—84. Da. Vi.
Nr. 138.

Visen er en Oversættelse fra tysk og findes paa dansk i fem indbyrdes afgivende Former i Visehaandskrifter (de tre med Begyndelsen: *For hvem da skal jeg klage min Vaande*). Af disse er en Opskrift hos Anna Urop (o. 1610) med ovenn. Begyndelse den, der nøjest svarer til det tyske Forbilledet: *Ach Gott wem soll ichs klagen* (8) (Böhme Nr. 242, i Slægt med Tollervisen (fra Souterlidekens Ps. 82), Erk-Böhme 478, hvortil Melodiformer fra Joh. Ott, Liederbuch I, 1534, Nr. 3, Georg Forster, Liederbuch V, 1556, Nr. 38 og Souterliedekens 1540, Ps. 67, meddeles).

En svensk Oversættelse af Ranchs Fuglevise 1623 *Kommer ut går och spatzerer* angives foruden at kunne synges paa sin egen Melodi at synges som *O Gud hvem skal jeg klage*. Hos Arreboe, Ps. 40, *Taalmodelig jeg tøvet med Melodi*: *Ak kristen Gud jeg klager* med en ikke andet Steds fra kendt Melodi (s. d.).

O Gud hvor (saare) mig længes (6). 1553—55. Da. Vi.
Nr. 229 AB.

Flere Former i de ældste Visehaandskrifter. I H. Chr. Sthens Vandrebog angivet som Melodi til *O Gud efter dig mig forlænger* (6).

O Herre Gott dein göttlich Wort se Ved Guds Naade og hans Navn vel stærkt.
O Herre Gud det kommer nu ud se Ved Guds Naade og hans Navn vel stærkt.

O Herre Gud af Himmerig (8). 1577. Da. Vi. Nr. 105.

Som Melodi angives *Stor Lykke er ingen Ejedom* (8) s. d. En Form 1626 (i Nic. Palladius: Drukkenskabs Aflysning), hvor den efter begyndende Skik er metrisk omarbejdet, angiver som Melodi *Migtynkes at Verden er underlig* (8), en Visemelodi Thomissøn har optaget. (Böhme Nr. 135 og Erk-Böhme Nr. 427 Melodier (*Von deinet willen (wegen) bin ich hier*) med Lighedspunkter (Widding II, p. 211 f.).

O Herre Gud Fader udi Himmerig (3), o. 1800. Da. Vi. VI, p. 86.

Det drejer sig her om en yngre Omdigtning af en Adam og Eva-Vise kendt fra Flyveblad 1557 (*Herre Gud Fader i Himmerig* (3) Da. Vi. Nr. 314). Den her nævnte yngre Form angives at synges som *Adam var sig saa riger en Mand* (3), der findes i Flyveblad 1644 og som selv angives at synges som Parisis Vise (2 + Omkv.) Dg. F. 467. Der kunde saaledes være Mulighed for, at Visen har været sunget paa samme Melodi i hvert Fald i halvandet hundrede Aar. Til endnu yngre Omformninger i dansk Almuetradition (jvf. Da. Vi. VI, p. 87) er bevaret flere Melodier. *Aa* optegnet af Lærer J. H. Povlsen i Bording, trykt i Jyske Folkeminder I, Nr. 89.

Ab Melodi optegnet af „Gretchen Meier“ (?) i Berggreens Samling i Dansk Folkemindesamling.

Først skab - te Gud Ver - den

Ac Melodi optegnet af ukendt, trykt i Jyske Folkeminder XI, p. 377, Nr. 71 a.

Ad Melodi optegnet af E. T. Kristensen efter Kristine Frederikke Schnevoigt i Tindbæk 1886, trykt i Jyske Folkeminder XI, p. 377, Nr. 71 b.

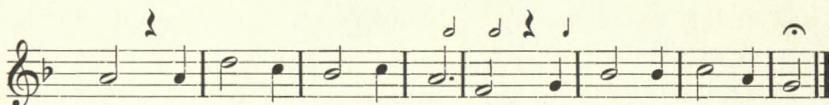
B Melodi optegnet af (?) Pastor Jacobsen i Kvong, der havde hørt den af sin Moder fra Ravsted. Findes blandt H. Nutzhorns Papirer, nu i E. T. Kristensens Samling i Dansk Folkemindesamling. Melodien passer ikke til Teksten. Kun Begyndelsen *Og Herren skabte Adam* er citeret.

C Melodi optegnet 1911 af H. Grüner-Nielsen efter Sofie Rasmussen i Højby, Odsherred, Sjælland. Ligheden med Ebbe Skan-nelsenmelodiens Begyndelse, Dg. F. 354, er paafaldende). (Th. Laub og A. Olrik: Danske Folkeviser med gamle Melodier. 1903).

D Melodi fra Sjællands Odde, optegnet 1875 for Carl Lindstrøm af musikkyndig Dame; trykt Dg. F. Bd. XI, Mel. Nr. 2 til Dg. F. Nr. 104.

O Jesus for din Pine (4). 1611. Da. Vi. V, p. 29.

En Dialogvise mellem Kristus og Synderen, hvortil Melodi i Arreboes Psalter til Ps. 69 *Frels mig min Gud og Herre* (4). Om Melodien formoder Widding (Papirer i kgl. Bibliotek), at den er en nordisk Folkevise.

Død For-lad mig Synder-ne mi - ne og frimig fra den evig Død.]
O Jesu hør mig for din Død se Ugunst af nogen jeg ej begær.

O K a p p e d u e r a f D j æ v e l e n s k a b t (4). 1547. Da. Vi.
Nr. 92.

En fri Bearbejdelse af en tysk Vise Von der falschen Mönchskuten, *O Kutt du viel schnödes Kleid* og som denne paa Melodi *Christe qui lux*. Hvorvidt der er tænkt paa en folkelig Melodi til den gamle kirkelige Hymne, som f. Ex. Erk-Böhme Nr. 1990, lader sig naturligvis ikke afgøre. Paa dansk findes *Kriste du est baade Lys og Dag* (4) med indbyrdes afvigende Melodier hos Tavsen 1568, fra Bapst og Thomissøn 1569, mulig fra folkelig dansk Tradition (Widding II, p. 192).

O Kriste hvor var din Kundskab se Rosina hvor varst du saa bold.

O K r i s t e k o m g ø r E n d e (7(9) + Omkv.), o. 1600. Da. Vi.
Nr. 313.

Sandsynligvis en Gengivelse af H. Justesen Ranch efter en tysk Vise Neue Zeitung aus Wien 1595 om Overgivelsen af Fæstningen Hardegg i Ungarn til Tyrkerne (1594). Ranch angiver ingen Melodi, hvorimod den tyske Vise angives at synges som Visen om Kong Ludwigs Død ∞: *Fröhlich so will ich singen* (9) (Böhme Nr. 392, Erk-Böhme Nr. 276) eller som Das Lied von Ulmitz ∞: *Kläglich so tu ich singen* (9) (Erk-Böhme Nr. 276 b, noget afvigende Melodi i Marius Kristensen: En Klosterbog 1933, p. 227 (fra Cod. A. M. 622, 4to)).

O Kutt, du viel schnödes Kleid se O Kappe du er af Djævelen skabt.
O Mennesk' agt steds Skabning din se Mennesk' betenk steds' Skabning din.

O M e n n e s k e b e g r æ d d i n S y n d s a a s t o r (12), o. 1550.
Da. Vi. Nr. 52.

Visen, der er digtet af Erik Krabbe (død 1564), er en Oversættelse af den tyske *O Mensch bewein dein Sünde gross* (12) (af Sebaldus Heyd, død 1561). Den danske Vise findes i forvansket Form trykt som Flyveblad o. 1550. En bedre Form indgik 1569 hos Thomissøn

med Melodi fra Strassburger Kirchenamt 1525, *Es sind doch selig alle die* (12).

O Menneske Gud naad' dig hvad du est blind se Gud naade dig Danmark hvad du est blind.

O Mensch bewein dein' Sünde gross se O Menneske begræd din Synd saa stor.

O n a a d i g G u d i H i m m e l e n s T r o n e (8, o: ||: 2 :|| + 4). 1587. Da. Vi. Nr. 94.

Hans Pedersøns Jærtegnsvise har som Melodiangivelse *Paa Jorden kan ingen større Plage være* (6) s. d.

O n a a d i g G u d o g F a d e r k æ r (6). 1629. Da. Vi. Nr. 35.

Jørgen Persen Hegelunds Vise om Krigens Ulykker synges som *Fader vor udi Himmerig* (6), hos Thomissøn muligvis fra en tysk Folkevise (Widding II, p. 220, Erk-Böhme Nr. 1995). Widding gør opmærksom paa navnlig den tyske Vises Lighed med Melodien til en anden Salme hos Thomissøn *Benedid være Gud altid*.

O reicher Gott im höchsten Saal se O rige Gud i højeste Sal.

O r i g e G u d i h ø j e s t e S a l (13), o. 1590. Da. Vi. Nr. 61 AB.

Oversat fra Martin Mayers i Tyskland vidt udbredte Vise om Ridderen af Steiermark, *O reicher Gott im höchsten Saal*. To forskellige Grundoversættelser (begge 13lin.) med samme Begyndelseslinie kan paavises i Danmark. Som Melodi, der ikke nævnes, kan mulig den tyske være fulgt med. Mayers meget populære Vise blev sunget som Herzog Ernsts Vise, *Es fuhr ein Herr war ehrentreich* (13) (Erk-Böhme Nr. 25 (Herzog Ernst), jnf. Nr. 2046 (Mariae Psalter (13), endv. Nr. 36 (Ritter aus Steiermark), Deutsche Volkslieder Nr. 10 (Herzog Ernst)).

O V e n n e r i N ø d, o V e n n e r i D ø d (11), o. 1590. Da. Vi. Nr. 133.

I Arreboes Psalter 1627 angives Ps. 64 *O Herre Gud du hør min Røst* at synges som *O Venner i Nød, o Venner i Død*, hvilken Melodi findes aftrykt.

8 [O Venner i Nød, o Venner i Død, ville I nu
o Ven-skab, Frænd-skab, svager og mager, hvi lader I]

lade eder ken - de,
 eder hen - ven - de. hvor est du nu kære

 Søster og Broder siden mig for - la - der Fader og

 orig. Moder i denne min stor e - len - - - de.]

Et Flyvebladtryk 1674 af den i det 17. Aarh. meget udbredte Vise (maaske opr. indlagt i en Komedie) angiver som Melodi *Hvad kan os komme til for Nød* (7, ved Sammenlægning af nogle af de korte Linier), den til dansk oversatte *Wat kan vns kamen an vor nødt* (7). Melodi hos Tavsen 1568 til *Guds Søn er kommet af Himmelnen ned, Gud Fader Søn og Helligaand og Vær glad og fro alle Kristenhed* (jnf. Niels Møller: Nodetryk til danske Salmer før Hans Thomissøn, Danske Studier 1916), derefter hos Thomissøn og alle senere (Widding II, p. 239). En Vise *Med Tiden det sker* (11) s. d. angives at synges som *O Venner i Nød, o Venner i Død.*

O g J u p p i t e r h a r d u i V o l d (10(12)), o. 1583. Da. Vi.
Nr. 292.

En Oversættelse af Adam von Fuldas' Mestersangervise *Ach Jupiter hetst dus Gewalt*, der findes indført i Langebecks Kvarthaandskrift i en plattysk Form umiddelbart efter den danske Oversættelse. Hans Sach's Kontrafaktur *O Gott Vater du hast Gewalt* (12(10)) gik over hos Luther og derfra til Danmark *O Gud Fader du haver Magt* (12) hos Thomissøn (Widding II, p. 216). Melodien til den verdslige og gudelige Tekst, der paa tysk rimeligvis var fælles, har utvivlsomt ogsaa været det her i Landet.

Om en rik man här sjungom vi se Der var engang en riger Mand.

Om Himmerigs Rige saa ville vi tale se Vaag op af Søvne o Kristendom.

O m M o r g e n e n t i d l i g i R o s e n s L u n d (4). 1618. (Sol-
vejg Tunold: Peder Rafns Visbok (Nr. 72), Nord. Tidskr. f.
Bok- och Biblioteksväsen, 23. Årg., 1936. Da. Vi. V, p. 236.

Som Melodiangivelse findes *Ich hab mir im Herzen erkohren
ein zartes Jungfräulein* (4), hvis Melodi kendes fra Das Glogauer
Liederbuch (Nr. 29) (Das Erbe deutscher Musik I, Bd. 4).

O m S o m m e r b l i d (d e n l y s t i g T i d) (6), o. 1646. Da.
Vi. VI, p. 183.

Angiver som Melodi Anders Gryderups Salme *Jeg takker dig ret
hjertelig*, kendt fra hans „Mærkelige Bønner“ 1632. Melodien hertil
i Hans Mikkelsen Ravns Heptachordum danicum 1646.

Jeg tak-ker dig ret hjer - te - lig, o Fa - der naa-dig og mil-de: I
Nat at du med stor Om-hu, mig vogte og va - re vil - de.

Om Ægteskabs Stat vi sjunge vil se Velan, velan udi Guds Navn.

O v e r a l t m i t F o r s æ t m o d a l m i n A g t (8), o. 1630.
Da. Vi. Nr. 281.

Melodiangivelse *Vaager op I Kristen (for) alle*. Thomissøn har
to Salmer med denne Begyndelse (begge 8lin.) og meddeler to, dog
beslægtede Melodier, der synes at gaa tilbage til Souterliedekens
Ps. 68 *O God wilt my salvere*. I Thomissøns Form dog nærmest fra
nedertysk Tradition *Wacht auf ihr Teutschen alle* (8) (Widding II,
p. 215, p. 245).

Paa Jorden kan ingen større Plage være se Ingen større Plage i al Verden
monne være.

P a r i s h a n m o n n e u d r i d e (8), o. 1638. Da. Vi. VI, p. 173.

En Vise om Paris' Skønhedsdom, sandsynligvis fra Tiden før
1630. Melodiangivelse i Flyveblad 1664 *Jeg siger eder Venner kære*
(8) s. d.

Paris' Vise se O Herre Gud Fader udi Himmerig.

Priami Dronning drømte om Natten en Drøm se Jeg siger eder Venner kære.

Ret ingenting ved jeg saa dyre at være se Ingenting ved jeg saa dyre at være.

Ritter von Steiermarkvisen se O rige Gud i højeste Sal.

Rosina hvor varst du saa bold (9(8)), før 1563. Da. Vi. Nr. 286.

En anden Oversættelse fra 1586 af samme tyske Vise er *Allerkæreste hvor var din Skønhed* (9(8)), der findes i samme Haandskrift (Langebeks Kvart). De to af hinanden uafhængige danske Former grunder sig paa den tyske *Rosina wo war dein Gestalt* (8) (Erk-Böhme 1669), Rosinamelodien paa dansk til *O Kriste hvor var din Kundskab* (8), Thomissøn fra nedertysk (Widding II, p. 180, p. 215), en Oversættelse af Hans Sachs Rosinakontrafaktur *O Christe wo war dein Gestalt* (10(8)).

En vis Tale er denne her (8) angives hos Tavsen 1553 at synges under „Rosine“ Noder eller som „An dyr kan ick nict“.

Rosina wo war dein Gestalt se Rosina hvor varst du saa bold.

Saa store hellige Gaver (6), o. 1590. Da. Vi. Nr. 37.

En Legendevisse indført sidst i et af A. S. Vedels Haandskrifter, nu benævnet „Rentzels Haandskrift“. Som Melodi angives *Fides, spes et charitas* (6) (Marius Kristensen: En Klosterbog, 1933, p. 45ff. (fra Cod. A. M. 76, 8vo).

Saa taler den uvise Mund se Hvem vil nu trøste mig.

Sancte Christopher se Du stærkeste Konge, o almægtigste Gud.

Sandelig Herre Jesu Krist (6). 1585. Da. Vi. VI, p. 192.

En Salme af Peder Mikkelsen med Melodi *Paa Jorden kan ingen større Plage være se Ingen større Plage i al Verden monne være* (6).

Sandhed synes af Landet at drage (4). 1637. Da. Vi. V, p. 165.

En Omdigtning af Hans Tavsns Vise *I fordum Tid var Sandhed mægtig og bold* s. d. Som Melodi angives *Jeg lægges i Jorden i en Ble* (4) eller *Alene paa Gud sæt Haab og Lid* (4) s. d. *Jeg lægges i Jorden i en Ble*, der gaar tilbage til Tiden før Reformationen, er optaget hos Thomissøn med Melodi fra tysk *Nun höret zu ihr Christenleut* (5) (*Nu hörer til I Kristen alle* (5)), oprindeligt fra Buxbaumvisen *Und wollt ihr hören neue Mär* (Böhme Nr. 273, 654,

Erk-Böhme Nr. 1073), dog med Rytmeveksel, som Thomissøn ikke benytter (*Nu hører til*, hymneagtig, *Jeg lægges i Jorden*, tretakt) (Widding II, p. 207 f.).

Iøvrigt er Grundtrækkene i denne Melodi vidt udbredte. Beslægtet er saaledes *Das Grab ist tief* (Zahn Nr. 150), endvidere danske Folkevisemelodier, Dg. F., Bd. XI, Nr. 84, Hustru og Mands Moder, Melodi Nr. 5; Nr. 89 Moderen under Mulde, Melodi Nr. 1; Nr. 37 Jomfruen og Dværgekongen, Melodi Nr. 9; Nr. 38 Agnete og Havmanden, Melodi Nr. 30 (Fr. Kuhlau: Nu sidder Maanen bag Elverkrat), ogsaa Tannhäusermelodien (se *Velan jeg her begynde vil*), som den findes hos Thomissøn til *Menneske vil du mig høre*, har en vis Lighed med *Jeg lægges i Jorden i en Ble*.

S a n k t P e d e r h a n s a d o v e r B o r d e (4 + Omkv.). 1609.

Da. Vi. Nr. 320(A)B.

Som Melodi angives *Snekken hun ligger paa Lande* (4 + Omkv.). : Dg. F. Nr. 375, Jon Remorsøns Død paa Havet (Vedel III, 2) med Melodier i færøsk Tradition se Færøske Melodier til danske Kæmpeviser ved Hj. Thuren og H. Grüner-Nielsen, 1923, p. 47 (Melodi B a og b). Omvendt angives i Flyveblad 1683 *Sanct Peder han sad over Borde* som Melodi til *Snekken hun ligger paa Lande*. En bibelsk Vise *Der var engang en riger Mand* (4 + Omkv.) synges ifølge Op gevelse paa Flyveblad 1674 (Da. Vi. VI, p. 199) som *Sankt Peder han sad over Borde*.

S e k s D a g e e f t e r v i s s e l i g (14). 1586. Da. Vi. VI, p. 171.

En Salme paa 27. Søndag efter Trinitatis i Mogens Bancke Alle Søndagers og Festers Evangelia angives at synges som *Hun er mig kær den Jomfru*, der kan tænkes at være en verdsdig Vise. Højst sandsynlig paa samme Melodi som den tyske *Ugnad begehr ich nicht von ihr* (Erk-Böhme Nr. 1673) i ganske samme, sjeldne Versemaal.

Sibretvisen se Al(t) Øvrigheds Vold at være.

Sivard han slog sin Stiffader ihjel se Absolon lader sin Mule springe.

S k ø n t a t k v æ d e o m S a n c t e K n u d (H e r t u g) (10), o.

1590. Da. Vi. Nr. 39.

En af de i et af Vedels Hdskr. (Rentzels) indførte katolske Legendeviser. Som Melodi angives *Dies est laetitiae* (Widding II,

p. 202). Vedel har i sin trykte Visebog 1591 omarbejdet denne 10lin. Vise til en 4lin. *Nu ville vi kvæde om Hertug Knud* (i Folkeviseversemaal, Vedel II, 17).

Snekken hun ligger paa Lande se Sankt Peder han sad over Borde.
So wünsch ich ihr ein' gute Nacht se Gud give hannem altid en god Nat.
Solen skinner saa klar om Dagen se Solen skinn'de klar som Dag.

Solen skinn'de saa klar om Dag (10), o. 1590. Da. Vi.
Nr. 38 A.

En katolsk Legendevisse om Sankt Knud (Konge) med Melodi-angivelse *Lærken (hun) sjunger (al) først om Aar* (10) s. d. Visen har samme Versemaal som en Vise om Knud Hertug *Skønt at kvæde om Sancte Knud* s. d., af hvilken den efterfølges i et af A. S. Vedels Visehaandskrifter (Rentzels Hdskr.) og muligvis snarere sunget paa samme Melodi som denne, nemlig *Dies est laetitiae*. Vedel har (II, 16) omarbejdet *Solen skinn'de* i fireliniet Folkeviseversemaal med Omkvæd *Solen skinner saa klar om Dagen*.

Solen skinner over Jordens fri (5 + Omkv.), o. 1630.
Da. Vi. Nr. 136.

Oversættelse af den tyske *Die Sonne scheint auf der kalten Frost* (ogsaa i dansk Hdskr. Vibekes Bilds større Folio Nr. 18).

Som Danmark staar i høje Flor (4 + Omkv.), før
1618. Da. Vi. Nr. 32.

Anna Krabbe (d. 1618) angives som Forfatter af denne Vise om Kalmars Erobring 1611, hvoraf der findes en anden Form *Der Dannerkonning Kristian* (4 + Omkv.); begge Viseformer angives at synges som „Hr. Marstigs Vise“, Dg. F. Nr. 145 M. Marsk *Stig vaagner om Midjenat* (Vedel II, 30).

Sommersens Tid jeg prise vil (8), før 1553—55. Da.
Vi. 254 AB.

Til denne Elskovsvise angives ingen Melodi i de danske Visehaandskrifter. H. Chr. Sthen har meddelt en gudelig Omdigtning *Guds Naade altid jeg prise vil* (8), utvivlsomt paa den verdslige Vises Melodi i sin Vandrebog 1600—1610 (allerede optaget i Laur. Benedichts Tillæg til Thomissøns Salmebog 1586).

S o r r i g d u m a a t t' t i l S i d e s t a a (4), f ö r 1622. Da. Vi.
Nr. 149 AC.

Visen, der i en Visebog fra Als, dateret 1709 (*Sorgen du maatt' tilbage staa*), angives at synges paa sin egen Melodi, kan føres tilbage til den tyske *Ach Sorge du muss zurücke stan* (4) (Erk-Böhme Nr. 395 a-b med Melodi fra Souterliedekens 1540). Iøvrigt har den i Tyskland været sunget som *Ich hab' mein Sach auf Gott heimgestellt* (5) (Erk-Böhme Nr. 755 (slgn. *Ingen større Plage*), Nr. 2165, Duyse I, Nr. 193).

Spetenton se Der var udi Rom en Kejser engang.

S t o r L y k k e e r i n g e n E j e d o m (8). Da. Vi. Nr. 1 AB.

At denne Vise om Kong Hans' Sverigestog i 1497 har været meget udbredt, ses af de mange Hdskr., den er optaget i. Der kan skelnes mellem to Hovedformer. Versemaalet er det samme for dem begge og velsagtens ogsaa Melodien, der dog intet Steds er nævnt. 1577 findes *Stor Lykke er ingen Ejedom* som Melodiangivelse til *O Herre Gud af Himmerig* s. d.

S t o r S o r r i g o g H j e r t e n s K v i d e (8). 1588. Da. Vi. Nr. 27.

Jacob Rasmussen Malmøs Eftermæle over Frederik II angiver to Melodier *Lover Gud I fromme Kristne* (8) og *Hjertelig monne mig glæde den dejlige Sommers Tid* (8). *Lover Gud* er den af Arved Persen til dansk frit omdigtede *Lobt Gott ihr frommen Christen* (8), som optages af Thomissøn, der ogsaa meddeler Melodien, som efter Widdings Mening (II, p. 211) kan have været kendt i Danmark siden Salmens Fremkomst 1529. Den tyske Salme angiver i Tryk 1546 at synges som Benzenauervisen eller som Tollervisen (Benzenauer (8), Erk-Böhme Nr. 256, Toller (9) sst. Nr. 245, se endv. *Vaag op, vaag op i Guds Navn*). Melodien hos Thomissøn har ingen Lighed med disse tyske Folkemelodier (Benzenauer iøvrigt hos Thomissøn til *Hør til I gode Kristne*). Et senere tysk Tryk 1570 angiver som Melodi Benzenauer eller Bruder Veit. Om denne sidste se Erk-Böhme Nr. 261, 263, 278, hvor den nu ikke længere paaviselige, men ofte som Melodiangivelse brugte Bruder-Veit-Ton, omtales, og dens Identitet med Melodien til *Lobt Gott fastslaas* (Bruder Veit = Graf von Rom, Deutsche Volkslieder I, p. 141). Erk-Böhme Nr. 278 svarer til Thomissøns Melodi.

Den anden Melodiangivelse *Hjertelig monne mig glæde* sigter muligvis til en Salme, der fire Aar senere findes i Sthens Haandbog (1592) efter Jak. Walters *Herzlich tut mich erfreuen* (8). Erk-Böhme meddeler, som Nr. 379, den verdslige Form med Melodi fra Rhaws Bicinier 1545. I Arreboes Psalter 1627, Ps. 19, findes en fra Rhaw afvigende Melodi til *De Himle klar fortælle* (8), der angives at synge som *Hjertelig monn' mig glæde den dejlig Sommerstid.*

S t o r t J æ r t e g n v i l j e g s j u n g e (7). 17. Aarh. Da. Vi. V., p. 39.

Denne Jærtegnsvise om tre Engles Musicering i Elsass er ifølge egen Opgivelse en Oversættelse af tysk Vise trykt 1616 hos Joh. Carl i Strassbourg. Som Melodi angives *Hjælp Gud at jeg nu kunde* (7). Salme kendt hos Thomissøn fra nedertysk (Widding II, p. 84, 213).

S t y r t z e b e c k e r o g G ø d k e M i c h a e l (4). 1705. Da. Vi. VI, p. 135.

Styrtebeckervisen findes paa dansk først i et sent Tryk fra 1705, hvori den endda optræder som fireliniet i Modsætning til den tyske Styrtebeckervise, der er femliniet. Naar derfor ældre danske Viser (*Hvem sig paa Gud forlade kan* (5) s. d. *Hør til, o ganske Kristen-hed* (5) s. d.) angives at kunne synge som Styrtebeckervisen, vil det enten sige, at der har eksisteret en ældre, almindelig kendt dansk femliniet Styrtebeckervise eller at den tyske Vise med tilhørende Melodi (Erk-Böhme Nr. 233) har været almindelig sunget herhjem-

me. Den sene fireliniede danske Form angiver ydermere en fremmed Melodi, Salmen *Med Sorgen og Klagen hold Maade* (4).
Sørgeligt se er det forvist se Min Lyst er ej at sidde i Bur.

Tidend' ny jeg forkynde vil (4), o. 1607. Da. Vi. V,
p. 46.

Visen, en Jærtegnsvise fra „Valland“, er en Oversættelse. Som Melodiangivelse har den *Herre Jesu Krist sand Menneske og Gud* (4), Melodi hos Thomissøn fra tysk *Wer hie für Gott will sein gerecht* (N. Hermans Sonntagsevangelien 1560) (Widding II, p. 234, med Henvisning til Erk-Böhme Nr. 933: Dansevisen *Der Schäfer von der neuen Stadt*).

Til Rom en ædel Rømer var (8). 1617. Da. Vi. Nr. 56.

Denne Vise af Anders Rasmussen Gryderup findes trykt sammen med en anden Vise af ham *Zaleucus var en Hedning from* (8) s. d. Melodiangivelse fælles for de to Viser.

Tollervisen se Stor Sorrig og Hjertens Kvide og O Gud hvem skal jeg klage. Uden Herren opholder vor Hus og Gaard se Vaager op kristen Menneske og hører til.

Udi Ringsted hviles Dronning Dagmar se Nu vil jeg for eder kvæde.

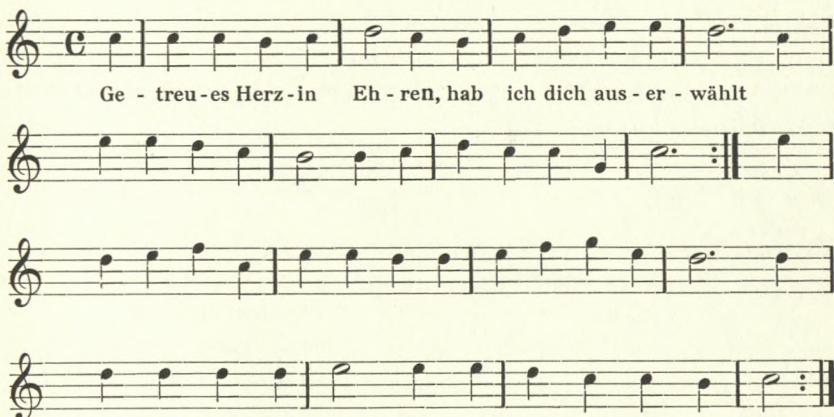
Udi Slagels' var en Sognepræst (10), o. 1590. Da. Vi.
Nr. 40.

En Legendevis i protestantisk Form indskrevet i en af A. S. Vedels Visebøger (Rentzels Hdskr.) med Vedels Tilføjelse af Varianter fra den opr. katolske Form. Der har sikkert allerede i 16. Aarh. eksisteret Flyvebladtryk af den protestantiske Viseform; nu kendes først Tryk fra 1699 (samme Form ogsaa trykt hos Peder Syv (IV, 93) 1695). Som Melodi angiver den skrevne Form: *Dies est laetitiae* (se *Skønt at kvæde om Sancte Knud*), Flyvebladet 1699: *Den signede Dag er os beteed* (10) (Widding, p. 202 ff.).

Udvalgt har jeg i Æren (9), efter 1599. Da. Vi. Nr.
287 AB.

En tysk Form af Visen findes ogsaa paa dansk Grund i Anna Urops Hdskr. *Ein treues Herz in Ehren*. Melodi flere Steder i Fabritius' Visebog, o. 1605 (Nr. 62, 79, 128) Her meddeles Melodien til Nr. 62. (A. Kopp: Die Liederhdschr. des Petrus Fabritius'. Archiv

f. neuren Sprachen. Bd. 117, p. 14 m. Henv. til V. Hausmanns Neue liebliche Melodien 1598, Nr. 21).

U g u n s t a f n o g e n j e g e j b e g æ r (6) 1582. Da. Vi. Nr. 106.

Morten Hansen i Næstveds Vise om Hovmod har som Melodiangivelse *Løft dit Hoved al Kristendom* (6), kendt hos Thomissøn. Widding (II, p. 243) peger paa dens Lighed med forskellige andre Salmemelodier, se f. Eks. *O Jesu hør mig for min Død* (6).

Und wollt ihr hören neue Mär (Buxbom) se Sandhed synes af Landet at drage.
Ungnad begehr ich nicht von ihr se Seks Dage efter visselig.
Usigelig Pine og Smerte se Jeg haver med min ganske Magt.

V a a g o p a f S ø v n e o K r i s t e n d o m (7) 1581. Da. Vi. Nr. 93.

Peder Mortensen Brincks Vise om en mærkelig Fødsel i Skaane har som Melodiangivelse *Om Himmerigs Rige saa ville vi tale* (7), kendt hos Thomissøn med Melodi, der af Widding (II, p. 214) sammenlignes med Souterliedekens Ps. 48 *Hoort toe ghy mensken groot* (6), hvorimod han ikke er stødt paa den i Tyskland, hverken som Salme eller Folkevise. I denne Sammenhæng bør der dog peges paa en dansk femliniet Vise *Den største Glæde i al Verden er til* (Da. Vi. Nr. 221), der for første Vers Vedkommende er paavirket af en tysk seksliniet Vise *Kein grössre Freud auf Erden ist*. Denne tyske Vises Melodi (Erk-Böhme Nr. 401) er taget fra ovennævnte hollandske Salme.

Vaag op i disse Dage (8) 1627. Da. Vi. Nr. 46.

Melodien til Mikkel Mogensens Beskrivelse af Søulykken ved Numdal i Norge 1625 angives som *Beklage af al min Sinde* (8), hvis Melodi kendes tilbage til Thomissøn (fra Souterliedekens Ps. 18 *Gods glory ende heerlicheyt* paa Melodi: *Ich had ein ghestadich minneken*, Widding II, p. 214). I Danmark er den muligvis indført med Malmøsalmebogen 1533.

Vaag op, vaag op i Guds Navn se Jeg gik mig udi Rosenslund.

Vaager op I Kristen (for) alle se Overalt mit Forsæt mod al min Agt.

Vaager op kristen Menneske og hører til (7)
1572—90. Da. Vi. Nr. 47.

En Vise om Fadermord, der svarer til *Det siges at være et gammelt Ord* (7) s. d., og rimeligvis er en af denne uafhængig Oversættelse fra tysk. Den har som Melodiangivelse *Uden Herren opholder vor Hus og Gaard* (7), med Melodi hos Thomissøn afvigende fra *Wo Gott nicht syluest dat hus vpricht* (7) i Burchard Waldis Psalter 1553, hvorfor Widding (II, p. 233) formoder den er kommet til Danmark ad mundtlig Vej.

Var Gud ikke med os i denne Tid se I fordom Tid var Sandhed mægtig og bold.

Ved Guds Naade og hans Navn vel stærkt (8) 1559.
Da. Vi. Nr. 17.

Visen om Sejren ved Meldorf i Ditmarsken er en Oversættelse fra tysk. Som Melodi angives *O Herre Gud det kommer nu ud* (8). Den tyske Vise kan meget vel tænkes at have været sunget som den til den danske Melodiangivelse svarende tyske Salme *O Herre Gott dein göttlich Wort*, der var meget udbredt i Tyskland. Melodien, muligvis en tysk Visemelodi, findes i Danmark hos Tavsen 1558 fra Erfurter Enchiridion 1527 og hos Thomissøn fra Bapst (Widding II, p. 224).

Vel det jeg arm og elendig er (5) 1553—55. Da. Vi.
Nr. 223.

Visen findes kun i de ældste Visebøger og er en tarvelig, delvis rimløs Oversættelse af den tyske *Wiewohl ich arm und elend bin* (5) (Böhme Nr. 431, Erk-Böhme Nr. 747 med Melodi o. 1560 fra Dresdener Codex M. 53).

Vel er den Mand forvist se Hvem vil nu trøste mig.

Vel er det sande i Læsten staar (4) 1581. Da. Vi. 24 B.

En Vise om Frederik II's Kamp ved Falkenberg mod Svenskerne 1565. Ingen Melodiangivelse findes til denne fireliniede Vise. Derimod angives *Det siges at være et gammelt Ord*, s. d., der er syvliniet at synges som *Vel er det sandt i Læsten staar*. Muligvis har der eksisteret to Viser med samme Begyndelse.

Vel op dit sikker Hjerte (8) 1627. Da. Vi. Nr. 95.

Thorbern Jacobsen Hasebarts Vise om Jærtregn i Skaane angives at synges som *Lover Gud I fromme Kristne* (8), samme Melodi har *Stor Sorrig og Hjertens Kvide* (8) s. d. Hasebarts Vise er stærkt forsynet med Randnoter, nødvendige for Visens Forstaaelse, den har derfor trods sin (traditionelle) Melodiangivelse Karakter af Læse-digt.

Vel an jeg her begynde vil (4) 1580. Da. Vi. Nr. 60.

Visen om Tannhäuser, som hører til Tysklands mest sungne, *Nun will ichs aber heben an* (4) (Erk-Böhme Nr. 17, Deutsche Volkslieder Nr. 15), har ogsaa, hvilket fremgaar af dens hyppige Overlevering, været meget yndet og udbredt i Danmark. Melodien har muligvis været nedertysk, saaledes som de danske Tekstformer svarer til de nedertyske. En Salme af Peder Palladius i Flyveblad 1557 (Da. Vi. VI, p. 84) angives i Samklang hermed at synges som „Danhiusers Vise“. Hos Thomissøn er denne Salme (*Menneske vil du mig høre*) optaget og i Overensstemmelse med Palladius' Angivelse i det 12 Aar ældre Flyveblad medgivet en Tannhäusermelodi. Denne Melodi svarer til den hos Erk-Böhme meddelte Melodi fra Schmeltzels Quodlibet 1544 Nr. 8, hvor den dog er ufuldstændig (slgn. Deutsche Volkslieder Nr. 15 Kilde M, der ikke citerer den danske, fuldstændige Tannhäusermelodi).

Vel an, vel an udi Guds Navn (6) 1590. Da. Vi. Nr. 19.

Denne Vise om Ditmarskens Erobring (1559) er muligvis forfattet af Salmedigteren Niels Jensen Fædder. Visen har formentlig været ret udbredt eftersom to senere Viser angives at synges med dennes Melodi: *Om Ægteskabs Stat vi sjunge vil* (6) i H. Chr. Sthens Vandrebog 1600—1610 og *Den fjerde Aprilis udi det Aar* (6) s. d.

Velsignet være Jesu Navn se Jeg ved en Urt baade dejlig og bold.

Venus du und dein Kind se Den lystig Sommers Tid og O Danmark hør og mærk.

Vil I nu høre en ny Digt (4) 1610. Da. Vi. Nr. 53.

En Vise om Kristi Lidelse og Død oversat fra den tyske *Wollt ihr hören ein neues Gedicht* (4), der menes at gaa tilbage til Tiden før Reformationen (Wackernagel II 1189, Bäumker I, p. 607, Nr. 309, III, Böhme Nr. 543 b). Her i Landet først i Tryk 1610, men kendt tidligere som Melodiangivelse til Viserne *O, Damark, o, Danmark, o, Danmark* (4) *O, Danmark, du maatt' vel sørgelig klage* (4) og *Hører ny Tidend' baade store og smaa* (4), se disse.

Von deinet willen bin ich hier se O Herre Gud af Himmerig.

Wach auf ihr deutschen Christen se Stor Sorrig og Hjertens Kvide.

Wacht auf ihr deutschen alle se Over al min Forsæt mod al min Agt.

Wär Gott nicht mit uns dieser Zeit se I fordum Tid var Sandhed mægtig og bold.

Warum betrübst du dich mein Herz se Hør til, o ganske Kristenhed.

Was wollen wir singen und heben an se Hører I Herrer store og smaa.

Wat kann uns kamen an vor nodt se O Venner i Nød.

Wer hie für Gott will sein gerecht se Tidend' ny jeg forkynde vil.

Wie schön leuchtet der Morgenstern se Her frem min Bog her frem min Pen.

Wiewohl ich arm und elend bin se Vel det jeg arm og elendig er.

Wo Gott nicht süluest dat hus vpricht se Vaager op kristen Menneske og hører til.

Wollt ihr hören ein neues Gedicht se Vil I nu høre en ny Digt.

Zaleucus var en Hedning from (8) 1617. Da. Vi. Nr. 55.

And. Rasmussens Gryderups Vise om den retfærdige Zaleucus har ligesom hans i samme Flyveblad forekommende Vise *Til Rom en ædel Romer var* (8) følgende to Melodiangivelser: 1) *Det er forvist blandt alle Mænd* (8), en Vise der ellers først kendes i Nic. Helvaders Morsus diaboli 1629 med Melodiangivelse *Mein Gott und Herr steh du mir bei* (8) (Wackernagel V, Nr. 736, 747) og 2) Dorothea Vise ɔ: *Der man skrev tusind femhundrede Aar* (8(10)) s. d.

Zu Rom einsmals ein Kaiser sass se Der var udi Rom en Kejser engang.

SVENSKT VISARKIVS HANDLINGAR

1. B. R. JONSSON: Svensk balladtradition. I. Balladkällor och balladtyper. With a summary in English. Svenskt visarkiv. Stockholm 1967. Pris kr 110:-, indb. kr 140:-.
2. MARGARETA JERSILD: Skillingtryck. Studier i svensk folklig vissång före 1800. With a summary in English. Svenskt visarkiv. Stockholm 1975. Pris kr 65:-, inb. kr 90:-.

SKRIFTER UTGIVNA AV SVENSKT VISARKIV

1. K.-I. HILDEMAN: Medeltid på vers. Litteraturhistoriska studier. With summaries in English. Almqvist & Wiksell, Stockholm 1958. Utsåld.
2. Om visor och låtar. Studier tillägnade SVEN SALÉN 7 november 1960. Svenskt visarkiv, Stockholm 1960. Utsåld.
3. M. REHNBERG: Blå välling – sur sill. Vällingklockor och vällingklocksramsrör. Nordiska museet, Stockholm 1967. Säruppl. Pris kr 24:-.
4. OTTO ANDERSSON: Finländsk folklore. Tidig kalevalaforskning – Finlands-svensk insamlingsverksamhet. Svenskt visarkiv, Stockholm 1967. Pris kr 25:-.
5. B. R. JONSSON, S. SOLHEIM & E. DANIELSON: The Types of the Scandinavian Medieval Ballad, a descriptive catalogue. Svenskt visarkiv, Stockholm 1978. Bokhandelsupplaga: Universitetsforlaget, Oslo 1978. Pris NKR 85:-.
6. B. OLSSON: Svensk världslig visa 1600–1730. Ett register över visor i visböcker och avskriftsvolymer. Svenskt visarkiv. Stockholm 1978. Pris kr 50:-.

MEDDELANDET FRÅN SVENSKT VISARKIV

1. U. P. OLROG: Svenskt Visarkiv. En orientering om en ny institution. With a summary in English. 1954.
2. K.-I. HILDEMAN: Ballad och vislyrik. 1955. 2 uppl. 1967.
3. N. DENCKER: Svenskt Visarkivs sångleksregistrant. With a summary in English. 1956.
4. S. G. HANSSON: Gustav Schedins visa från Dalluppröret 1743. 1956.
5. E. DAL: Scandinavian Ballad Research since 1800. 1956.
6. N. DENCKER: Wallmans samling. En förlorad samling svenska sånglekar. With a summary in English. 1957.
7. H. TOLDBERG: Den danske rimkrønike og folkeviserne. 1958.
8. N. DENCKER: Kung Orre skulle till gästabud fara. Avec un résumé en français. 1958.
9. N. DENCKER: Domaredansen. With a summary in English. 1958.
10. G. HENNINGSEN: Vedel og Syv og boktrykkerne. 1959.
11. S. EK: Visan om liten Ingas barnsång. With a summary in English. 1959.
12. B. R. JONSSON: August von Hartmannsdorff som balladsamlare. 1960.
13. OTTO ANDERSSON: Om kvarnsånger. 1960.
14. ALFHILD FORSLIN: Sveriges Radios magnetofoninspelningar av svensk folk-musik i Finland 1957. 1960.
15. B. R. JONSSON: Ett Pyramus och Thisbe-motiv i Sverige. With a summary in English. 1962.

MEDDELANDEN FRÅN SVENSKT VISARKIV

(forts.)

16. E. DAL: Scandinavian Ballad Research Today. 1962.
17. Smärre bidrag till folkviseforskningen I–III. Av Mogens Jensen, E. Dal, L. Vargyas. 1963.
18. AAGE JØRGENSEN: Folkevisesproget. 1964.
19. ALFHILD FORSLIN: Balladen om riddar Olof och älorna. En traditionsundersökning. With a summary in English. 1964.
20. OTTO ANDERSSON: Tre finlandssvenska vissångerskor. 1965.
21. J. LING and M. JERSILD: A Method of Cataloguing Vocal Folk Music. A Description of the System Used at the Svenskt Visarkiv. 1965.
22. U. P. OLROG: Visorna från Nötö. Synpunkter kring ett inspelningsprojekt. With a summary in English. 1965.
23. OTTO ANDERSSON: Upprepningsstrofen i levande balladtradition. 1968.
24. ALFHILD FORSLIN: Greta Dahlström som fältforskare i Svenskfinland. 1968.
25. IØRN PIØ: Overnaturlige væsner i nordisk balladtradition I. 1969.
26. ALFHILD och GUN FORSLIN: Ett underligt djur i vår Herres hage. 1970.
27. IØRN PIØ: Overnaturlige væsner i nordisk balladtradition II. 1970.
28. NILS AFZELIUS: Bellman som folklig författare. 1970.
29. B. R. JONSSON: Om strofformer och rim i den nordiska balladtraditionen. 1977.
30. E. DAL: Tyske, franske og engelske oversættelser af Færøkvæder. With a summary in English. (1970) 1971.
31. K. VINTEN: Folkevisens lyriske indledninger. 1973.
32. K. BOM: Danmarks norske Folkeviser. 1973.
33. CHRISTINA MATTSSON: »Vad säger svenska folket när dom får en sup? – Jo, jag tackar.» 1974.
34. IØRN PIØ: Julius Strandbergs skillingsviseproduktion 1861–1903. 1974.
35. P. LINDEGÅRD HJORTH: Linköping-håndskriften og »Ridderen i hjorteham». 1976.
36. FR. SNEEDORFF-BIRCH: Danske Folkeviser og Melodier 1837. Med efterskrift av E. Dal. 1976.
37. E. DAL och N. M. JENSEN: F. L. Æ. Kunzens folkeviseharmoniseringer 1816. En facsimile med kommentar. 1977.
38. B. R. JONSSON: Kom följ med mej på sjöen ut. Till den svenska sjömansvisans historia. 1977.
39. J. LORENZEN: Danmarks gamle Folkeviser 1853–1976. B. H. BRONSON: Danmarks gamle Folkeviser XI: Melodier. Old popular ballads of Denmark. (1977–78) 1978.
40. N. SCHIØRRING: Melodistof til Danske Viser 1530–1630. (1939). 1979.
41. IØRN PIØ: Perspektiver i studiet af Danske Viser fra Adelsvisebøger og Flyveblade 1530–1630. 1979.

Samtliga nr i serien *Meddelanden från Svenskt visarkiv* kan beställas genom bokhandeln från Svenskt visarkiv, Hagagatan 23 A, (S) 113 47 Stockholm, med undantag av nr 1–11, 13–17, som är slutsålda. Priset per nr är kr 10:– utom för nr 19, 29 och 37 (kr. 12:–), nr 38, 39 och 41 (kr. 15:–) samt nr 40 (kr. 20:–).

Printed in Denmark by Krohns Bogtrykkeri A/S, København 1979

ISBN 91-85374-06-7